PROVINCIE Noord-Holland

Monumenten Inventarisatie Project Noord-Holland

Enkhuizen

Gemeentebeschrijving, december 1992

Foto omslag:
Snouck van Loosenpark,
hoofdingang aan de
Stationsweg, naar ontwerp
van C.B. Posthumus Meijes
(foto RDMZ).

Inhoud

Verantwoording *5*

1. Inleiding *7*

2. Bodemgesteldheid *9*
2.1 Bodemsoorten *9*
2.2 Reliëf *9*
2.3 Afwatering *9*

3. Grondgebruik *11*
3.1 Agrarisch *11*
3.2 Niet-agrarisch *11*
3.3 Verkaveling *11*
3.4 Landschapsbeeld *11*

4. Infrastructuur *13*
4.1 Landwegen *13*
4.2 Waterwegen *13*
4.3 Dijken en kaden *13*
4.4 Spoorwegen *13*

5. Nederzettingsstructuur *15*
5.1 Enkhuizen *15*
5.2 Oosterdijk *16*
5.3 Westeinde *16*
5.4 Buitengebied *17*

6. Bebouwingskarakteristiek *19*

7. Stedebouwkundige typologie *23*
7.1 Tuinwijkachtige ontwikkelingen *23*

8. Gebied met bijzondere waarden *25*

Verantwoording inventarisatie *27*

Geraadpleegde werken *29*

Tabel: Bevolkingsontwikkeling *31*

Herkomst afbeeldingen *33*

Afbeeldingen *35*

Register *53*

Colofon *57*

Verantwoording

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is ontwikkeld op initiatief van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur om geheel Nederland te inventariseren op het gebied van architectuur en stedebouw uit de periode 1850-1940. Het project wordt, in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, uitgevoerd door de provincies en de vier grote steden.

De doelstellingen van het MIP zijn:
- het verkrijgen van een landelijk overzicht van jongere bouwkunst en stedebouw uit de periode midden 19de eeuw – Tweede Wereldoorlog;
- het bevorderen van kennis en waardering voor historische stads- en dorpsgezichten en monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode midden 19de eeuw – Tweede Wereldoorlog;
- basisgegevens aan te leveren voor wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedebouwkundig, historisch-geografisch en/of industrieel-archeologisch terrein;
- bouwstenen aandragen voor te ontwikkelen beleid van de drie bestuurslagen ten aanzien van ruimtelijke ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg en als basis voor planologische en stedebouwkundige afwegingen;
- selectie- en registratie-activiteiten van de drie bestuurslagen ten aanzien van objecten, ensembles, structuren en gezichten mogelijk te maken.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn de provincies in regio's onderverdeeld. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt het werk per gemeente verricht. Hiertoe wordt de gemeentelijke indeling van 14 maart 1988 (start MIP Noord-Holland) gehanteerd. Grenswijzigingen van later datum worden bij de betreffende gemeenten vermeld.

Van elk inventarisatiegebied en van elke gemeente wordt een beschrijving gemaakt waarin geografische, sociaal-economische en stedebouwkundige ontwikkelingen binnen het betreffende gebied c.q. gemeente worden geschetst, toegespitst op de periode 1850-1940. Voorts worden waardevolle gebouwen en ruimtelijke structuren uit de betreffende periode in beeld gebracht.

De nu volgende gemeentebeschrijving richt zich op de gemeente Enkhuizen. Voor geografische, sociaal-economische en cultuurhistorische ontwikkelingen in groter verband kan de MIP-regiobeschrijving West-Friesland worden geraadpleegd. De gemeentebeschrijving is tot stand gekomen op basis van vergelijking van kaartbeelden uit circa 1850, 1900 en 1940, archief- en literatuuronderderzoek en inventarisatie in het veld.

De gemeentebeschrijving volgt in de eerste vijf hoofdstukken het model voor een regiobeschrijving van drs. L. Prins, Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1988. Hieraan zijn een bebouwingskarakteristiek, een stedebouwkundige typologie alsmede een verantwoording van de inventarisatie toegevoegd.
De gemeentebeschrijving is gemaakt door mw. drs. H.S.Danner en mw. drs. H. Pronk, beleidsmedewerkers van het bureau Monumentenzorg van de provincie Noord-Holland. De inventarisatie werd uitgevoerd door ir. R.L. Lourijssen, inventarisator jongere bouwkunst verbonden aan de provincie Noord-Holland. Aanvullende werkzaamheden werden verricht door E. van Amersfoort, projectmedewerker MIP.

Haarlem, december 1992.

1. Inleiding

De gemeente Enkhuizen ligt in de provincie Noord-Holland, aan de oostzijde van de MIP-regio West-Friesland en wordt in het noorden, westen en zuiden begrensd door het IJsselmeer en in het oosten door de gemeenten Stede Broec en Andijk.
De gemeente omvat de stad Enkhuizen en de buurtschappen Oosterdijk en Westeinde en beslaat een oppervlakte van 1653 ha (daarin is bij de gemeentelijke herindeling van West-Friesland in 1979 nagenoeg geen veranderingen gekomen). Op 31-12-1990 telde de gemeente 16.039 inwoners.

Enkhuizen is ontstaan uit een vissersdorp en het voormalige dorp Gommerkerspel. De verbinding hiertussen werd gevormd door de tegenwoordige Westerstraat. Na de vereniging van beide dorpen kreeg de op deze wijze ontstane stad Enkhuizen in 1335 een stadsomwalling.
Vanaf het einde van de 16de eeuw tot en met de eerste helft van de 17de eeuw beleefde de stad haar grootste bloeiperiode als buitenlandse handelsstad. Daarna zette het verval in ten gevolge van de slechter wordende bereikbaarheid van de havens, de veranderde scheepvaartroutes en de toenemende concurrentie met Amsterdam als handelsstad die tenslotte alle steden in het Noorderkwartier overvleugelde. Aan het einde van de 19de eeuw ging het weer beter met de stad. Na 1945 vond op grote schaal stadsuitleg plaats. Sinds 1985 geniet het oude deel van de stad de status van beschermd stadsgezicht.

Enkhuizen vormt een onderdeel van het MIP-inventarisatiegebied (MIP-regio) West-Friesland, waartoe verder behoren de gemeenten Andijk, Barsingerhorn, Drechterland, Harenkarspel, Heerhugowaard, Hoorn, Langedijk, Medemblik, Niedorp, Noorder-Koggenland, Obdam, Opmeer, Sint Maarten, Sint Pancras, Schagen, Stede Broec, Venhuizen, Warmenhuizen, Wervershoof, Wester-Koggenland en Wognum.
(Zie afbeeldingen 1 t/m 6.)

2. Bodemgesteldheid

De bodem van het gebied waarin de gemeente Enkhuizen ligt bestaat afwisselend uit venige, zandige, lichte en zware klei.
(Zie afbeelding 18)

2.1 Bodemsoorten

De basis van het huidige landschap is gevormd in het Suboreaal (8000-3000 voor Christus), ten tijde van de Westfriese kleiafzettingen. In deze periode kwamen via het zeegat van Bergen twee transgressies voor, van 2500-2000 voor Christus en van 1500-500 voor Christus. Tijdens de eerste fase ontstond een getijdegeul van Aartswoud tot Medemblik. Er werden toen kleigronden afgezet. Tijdens de tweede transgressiefase ontstond een nieuwe geul in het zuidelijk gedeelte van het gebied. Het landschap bestond toen uit wadgeulen en kwelders. In deze geulen verzamelde zich veel zand door de voortdurende werking van eb en vloed.
Nadat rond 1220 voor Christus het zeegat van Bergen zich gesloten had, verlandde dit getijdegebied en de kleine kwelders klonken sneller in dan de met zand gevulde geulen, zodat deze als ruggen in het landschap zichtbaar werden. Na de verlanding van dit gebied vormde er zich Hollandveen. Het landschap veranderde in opbollende veenkussens met radiaal afwaterende veenstroompjes. Door ontwatering van het gebied ten gevolge van ontginning en oxydatie klonk het veen vanaf de 10de eeuw steeds meer in. Hierdoor kwamen de met zand gevulde getijdegeulen hoger te liggen en vormden deze kreekruggen in het landschap. In de 11de eeuw is het veen definitief verdwenen door ontginning, veen-afgraving, turfwinning en overstroming. Plaatselijk zijn nog wel veenresten aanwezig, vooral wanneer de plek bebouwd is.
In de polder Het Grootslag kwamen door oxydatie van het veen en inklink veel laaggelegen, moerassige, voor grasland ongeschikte gronden voor. Reeds vroeg baggerde men deze slechte gronden op om graan te kunnen verbouwen en in de 16de eeuw is men hier begonnen groenten te telen. Ten gevolge van het eeuwenlang baggeren verkreeg men dikke of zelfs zeer dikke kalkrijke, humushoudende dekken op deze akkertjes die steeds hoger en smaller werden te midden van steeds breder wordende sloten. Deze akkertjes waren slechts per boot bereikbaar.

2.2 Reliëf

Het reliëf in het gebied van de gemeente Enkhuizen is niet groot.
De bodem varieert van -1.5 NAP tot -2.0 NAP.

2.3 Afwatering

De gemeente Enkhuizen ligt in de voormalige polder Het Grootslag.
Deze polder heeft verschillende kleine droogmakerijen waarvan er één in Enkhuizen voorkomt, de Ouwe Gouwspolder, bestaande uit twee delen. Het ene deel is in 1871 drooggemaakt en bedijkt, het andere in 1873. De Immerhornpolder is een buitenpolder even benoorden de stad. In het jaar 1873 is deze voor rekening van de gemeente ingedijkt.
Rond 1850 werd de polder Het Grootslag bemalen door 13 vijzelmolens, waarvan er 5 onder Andijk stonden, 5 onder Bovenkarspel bij Broekerhaven en 3 even ten noorden van Enkhuizen. Zowel de molens bij Andijk als die bij Broekerhaven loosden het water door een zeesluis in de Westfriese Omringdijk. De molens bij Enkhuizen maalden het water af op de havens van de stad, waarna het vervolgens door de zeesluis aldaar op zee werd geloosd. Deze drie molens zijn in 1863 vervangen door een stoomgemaal te Andijk.

Het water in de stadsgrachten van Enkhuizen lag op hetzelfde niveau als dat van de polder, maar om moeilijkheden te voorkomen tussen de stad en de polder was de waterlozing van de stad wel van de polder afgescheiden. De stad had een duiker, lopende uit de Zuiderhavendijk onder de Torenstraat door naar het stadswater. Twee schuiven, aan elke kant één, boden de mogelijkheid om niet alleen het grachtenwater met zeewater te kunnen verversen, maar ook als het noodzakelijk was dit riool af te kunnen sluiten.
Omstreeks 1940 werd de polder Het Grootslag bemalen door een dieselgemaal te Andijk, een stoommgemaal te Bovenkarspel en twee electrische gemaaltjes te Westwoud. De situatie in Enkhuizen was nog precies hetzelfde als in 1850. Na de ruilverkaveling van Het Grootslag in de jaren zestig zijn er, behalve op eerder genoemde plaatsen, nog enkele gemalen bij gekomen.

3. Grondgebruik

3.1 Agrarisch

Tussen 1850 en 1920 nam het akkerbouwareaal van 169 ha. toe tot 507.50 ha. Omstreeks 1890 had een belangrijke verschuiving plaatsgevonden van veeteelt naar tuinbouw. Deze overgang was mogelijk gemaakt door verbeteringen in de bemaling van de polder Het Grootslag. Tevens werd door de aanleg van de spoorlijn in 1885 het afzetgebied voor tuinbouwproducten aanzienlijk vergroot. De grootste opppervlakte van de gemeente bleef evenwel in gebruik als weide- en hooiland.
Rond 1850 bestonden in en vlak buiten de stad verschillende fabrieken zoals bierbrouwerijen, een zeepziederij, een zoutziederij, een lijnbaan en kuiperijen. Vooral deze laatste drie waren zeer belangrijk voor de visserij. De binnenlandse handel richtte zich voornamelijk op de verkoop van kaas en tuinbouwproducten. Voor de weinige buitenlandse handel die er was, waren de producten van landbouw en die van de visserij, met name de ansjovisvangst en de haringvangst, belangrijk. De binnenvisserij, de visserij op de toenmalige Zuiderzee, richtte zich op de haring- en ansjovisvangst. In het begin van de 20ste eeuw is het steeds verder bergafwaarts gegaan met laatsgenoemde tak van visserij. De buitenvisserij voorzag in schelvis, schol, kabeljauw, tong en tarbot. Ook bezat de stad een visafslag die er nog steeds is.

3.2 Niet-agrarisch

Rond 1865 nam de industrie in de stad enigszins toe. Bij de bestaande fabrieken kwamen onder meer een gasfabriek, een lak-, vernis- en handoliefabriek en een scheepstimmerwerf. Tenslotte waren er in 1910 vier bedrijven in deze laatste branche. Na 1870 is er geen sprake meer van enige buitenlandse handel en vijf jaar later zijn de zeepziederijen en de lijnbaan verdwenen. Daarentegen werden er in deze stad grutterijen en een sigarenfabriek gesticht; van laatstgenoemde bestonden er in 1910 drie. Ook bouwde men rond die tijd een houtzaagmolen en een korenmolen. Voor wat betreft het openbaar vervoer bestonden er rond 1850 beurtveren op Amsterdam, Rotterdam, Zaandam, Zwolle, Kampen, Lemmer, Sneek en Urk en een diligencedienst op Hoorn. Rond 1875 veranderde een aantal van genoemde beurtveren in stoombootdiensten. Tien jaar later kwam de spoorlijn Hoorn-Enkhuizen tot stand en vrij snel daarna de stoompontdienst Enkhuizen-Staveren die in een verdere verbinding met Leeuwarden voorzag. Ook functioneerden er stoomtramdiensten en een paardetram tussen Hoorn en Enkhuizen die tenslotte in busdiensten veranderden. Tegenwoordig wordt een grote bron van inkomsten gevormd door het toerisme dat zich richt op watersport, bezichtiging van monumenten en bezoek aan musea, met name het Zuiderzeemuseum.

3.3 Verkaveling

De verkaveling van de polder Het Grootslag is oorspronkelijk een typische 11de-eeuwse opgestrekte veenverkaveling die zelfs tot in het oudste gedeelte van Enkhuizen te volgen is. Alleen zijn daar de sloten waardoor de kavels gescheiden werden in de loop der tijd tot smalle grachtjes geworden. Tegenwoordig is het gebied herverkaveld in een moderne regelmatige blokververkaveling. De kavels worden gescheiden door sloten.

3.4 Landschapsbeeld

Het gebied van de gemeente Enkhuizen en omgeving is een open, vlak, agrarisch gebied met lintbebouwing langs Oosterdijk en Westeinde. Als

hoofdbeelddragers kunnen genoemd worden de kerktorens van Enkhuizen, Grootebroek, Lutjebroek en Bovenkarspel, de vuurtoren "De Ven" en de windmolens bij het pompstation.

4. Infrastructuur

4.1 Landwegen

Behalve de Westfriese Omringdijk en de Streekweg, beide verhard, waren er in de rest van de gemeente Enkhuizen rond 1850 geen wegen. De polder Het Grootslag was een vaarpolder. De kaart van ca. 1940 geeft nauwelijks een ander beeld te zien. Alleen heeft men in het kader van het provinciale wegenplan van 1923 ten zuiden van de Streekweg de provinciale weg Hoorn-Enkhuizen aangelegd. In de jaren '60 is de polder herverkaveld en heeft men van een vaarpolder een rijpolder gemaakt door het aanleggen van wegen. Tenslotte is in 1990 de nieuwe verbinding met Hoorn, de Westfrisiaweg, tot stand gekomen.
(Zie afbeeldingen 7 t/m 9)

4.2 Waterwegen

Rond 1850 was de polder Het Grootslag een vaarpolder, waarin men alleen per boot zijn weg kon vinden. Deze situatie was in 1940 niet anders. Bovendien dienden de sloten hier voor de afwatering van het gebied. Bij de herverkaveling van deze polder heeft men van de vaarpolder een rijpolder gemaakt. De sloten dienen nog slechts tot afwatering en kavelscheiding.
(Zie afbeeldingen 10 en 11)

4.3 Dijken en kaden

De enige dijk in dit gebied die in 1850 nog als zodanig herkenbaar was, was de Westfriese Omringdijk, daterend uit ca. 1250. In 1873 heeft men de polder Immerhorn van een zomerkade voorzien en na de watersnood van 1916 is de Omringdijk hier van 4m. boven NAP tot 6m. boven NAP verhoogd. Na 1945 is deze dijk even ten zuiden van Enkhuizen verlegd en doorsneden voor de aanleg van het industrieterrein aldaar en de weg Enkhuizen-Lelystad. In het stratenpatroon van de binnenstad van Enkhuizen is de Omringdijk nog duidelijk te herkennen.
De Streekweg, oorspronkelijk een veenontginningsdijk die uit ongeveer dezelfde periode dateerde, was op bovengenoemd tijdstip tot een weg geworden en niet meer als dijk herkenbaar.
(Zie afbeeldingen 12 en 13)

4.4 Spoorwegen

In 1885 werd de spoorweg Hoorn-Enkhuizen in dit gebied gerealiseerd. De trein stopte in Blokker, Hoogkarspel en Grootebroek. Vandaar kon men sinds 1886 per spoorpont naar Staveren en vervolgens weer per spoor naar Leeuwarden. In 1883 werd de stoomtramlijn Grootebroek-Enkhuizen geopend die het jaar daarop weer verdween. Vier jaar later werd deze vervangen door een paardetramlijn over hetzelfde traject.
In 1913 kwam een andere stoomtramlijn in deze streek tot stand, die het wat langer uithield, namelijk tot 1936. Dit was de lijn Hoorn-Venhuizen-Enkhuizen met haltes te Schellinkhout, Wijdenes, Hem, Venhuizen en Broekerhaven.

5. Nederzettingsstructuur

5.1 Enkhuizen

De nederzettingsstructuur van Enkhuizen wordt bepaald door twee dijken. Enerzijds is dat de Westfriese Omringdijk. Deze dijk is tot op vandaag nog steeds te volgen in Enkhuizen, en wel in het beloop van de iets hoger gelegen, vrijwel haaks op elkaar staande Noorderweg, Vissersdijk en Breedstraat.
Anderzijds is dat de Streekweg, een veenontginningsdijk uit de 12de eeuw die de verschillende noord-zuid gerichte kreekruggen in dit gebied met elkaar verbond. Aan het oostelijk deel van deze Streekweg was het dorp Gommerkerspel gelegen.
In de tweede helft van de 14de eeuw zijn de twee kernen met elkaar verenigd tot de stad Enkhuizen. De verbinding werd gevomd door de huidige Westerstraat. In deze periode heeft men ook een stadsomwalling aangelegd.
In de 16de eeuw is de stad in het zuiden uitgebreid met de Oude Haven (1540), in het noorden met een haven bij de Vissersdijk (1562) en in het oosten met de Oosterhaven (1567). In beide dorpen stonden de huizen in een lintbebouwing langs de dijken, onderbroken door sloten, later smalle grachten, van de oorspronkelijke 11de-eeuwse veenverkaveling. Er ontwikkelde zich een stratenpatroon dat tot op heden goed bewaard gebleven is. De Westerstraat en de Breedstraat zijn daarin de hoofdelementen; zij vormen samen een T-vormig assenstelsel. De overige straten voegen zich vrijwel alle naar een der beide richtingen, met uitzondering van de schuin lopende St. Janstraat. De verbindingen tussen de Westerstraat en de daaraan evenwijdige, prestedelijke sloten bestaan uit zeer smalle stegen, veelal steiger genoemd, ter plaatse van de vroegere dwarsslootjes.
Omsteeks 1600 vond een aanzienlijke stadsuitbreidingplaats, die gecombineerd werd met het aanbrengen van een nieuwe verdedigingsgordel. De uitleg bestond uit een betrekkelijk rechtlijnig en ruim opgezet stelsel van havens, grachten en straten. Ook hier is het patroon bepaald door de Streekweg, de Westerstraat en de prestedelijke verkaveling. De rechthoekige structuur van de vaarpolder, waarvan dit gebied oorspronkelijk deel had uitgemaakt, bleef binnen de wallen gehandhaafd; de vaarten werden stadsgrachten, met het buitengebied verbonden door twee waterpoorten, de Boereboom en de Oudegouwsboom.
Binnen de nieuwe grenzen groeide de bebouwing aanvankelijk nog snel, met name langs de verlengde Westerstraat en rond de nieuwe havens.
Het noordwestelijk deel behield echter grotendeels zijn landelijk karakter. Naast een agrarische bestemming had dit gebied in de 17de en 18de eeuw de functie van plantage voor de welgestelden. Hieraan herinneren nog enkele, aan hun driezijdig uitgebouwde erker herkenbare, voormalige tuinhuizen.
De stadsuitleg, ontworpen in de bloeiperiode van Enkhuizen, bleek te ruim. Vanaf 1650 verloor de stad haar belangrijke positie in de scheepvaart tengevolge van oorlogen, de concurrentie van Amsterdam en de verzanding van de havens. Er volgde een periode van grote achteruitgang. In 1623 telde de stad circa 28.000 inwoners, rond 1850 waren er niet meer dan 5.000. Deze ontwikkeling had tot gevolg dat in de loop der eeuwen het merendeel van de bebouwing werd gesloopt. In 1630 stonden er in de stad meer dan 3600 woningen; in 1840 waren er nauwelijk 1.000 over. De bebouwing die behouden bleef concentreerde zich in het oudste gedeelte van de stad, onder andere aan weerszijden van Breedstraat, Oude Gracht, Westerstraat, etc.

Aan het eind van de 19de eeuw nam de bedrijvigheid in de stad weer toe. Door verbeteringen in de bemaling van de polder Het Grootslag ontstond een grotere landbouwproductie. Van de veeteelt werd

overgegaan op de tuinbouw. Dit betekende meer welvaart voor de boeren, die voor een belangrijk deel binnen de stadwallen woonachtig waren.
Door de aanleg van stroomgeleidende dammen langs de vaargeul (ca. 1875) werd de toegankelijkheid van de havenmond verbeterd zodat ook de visserij, tot de afsluiting van de Zuiderzee in 1932, weer een belangrijk bestaansmiddel werd.
Voorts werd de stad door de spoorwegverbinding (1885) en de daarop aansluitende veerdiensten op Stavoren en Urk uit haar betrekkelijk isolement verlost, waardoor de plaats ook aantrekkelijk werd voor de vestiging van kleine bedrijven.
Dit alles had belangrijke wijzigingen in de ruimtelijke structuur tot gevolg. In het zuidwesten dempte men een groot deel van de havens. Ten behoeve van de aanleg van het spoor werd het meest zuidelijke bastion van de stadomwalling afgebroken. Daarvoor kwam een dijk in de plaats die moest dienen als waterkering tussen de spoordijk en de Zuiderdijk.
Het station verrees op de plaats van de gedempte Nieuwe Buishaven, naast de voor de veerboten gegraven Spoorhaven. Op de plaats van de Oude Buishaven en een deel van de Nieuwe Haven werd tussen 1895 en 1897 het Snouck van Loosenpark aangelegd, een complex arbeiders-woningen in een deels geometrisch, deels landschappelijk aangelegd park.
Om een goede verbinding tussen station en binnenstad te verkrijgen werd een brede brug over de Oude haven aangelegd en werd het Venedie gedempt. Ook dempte men het merendeel van de smalle stadsgrachtjes.
In het noorden waren de Vissershaven en Krabbershaven in onbruik geraakt; zij werden omgevormd tot vijvers in een in 1885 aangelegd plantsoen.
Vanaf het eind van de 19de eeuw nam de bevolking en daarmee de bebouwingsdichtheid toe. Tot aan de jaren vijftig van deze eeuw was geen stadsuitleg noodzakelijk. De in de voorgaande eeuwen leeggekomen plekken in de stad boden voldoende ruimte.
Ook in het noordwestelijk deel van de stad, de zogenaamde Boerenhoek, werden woningen gebouwd, onder andere langs de binnenrand van de vesting. Door de aanwezigheid van boerderijen, brede vaarten met houten botenhuizen en de veelal als tuingebied in gebruik zijnde binnenterreinen is het landelijke karakter van dit stadsdeel evenwel bewaard gebleven.
Grote uitbreiding buiten de omwalling van de stad heeft plaatsgevonden vanaf de jaren vijftig van deze eeuw, waaronder woonwijken aan de noordwestzijde, in de voormalige vaarpolder, een jachthaven aan de oostzijde en ten noorden daarvan, op een aangewonnen terrein het complex van het buitenmuseum van het Zuiderzeemuseum.

(Het bovenstaande is voor het merendeel ontleend aan:
Toelichting op het besluit tot aanwijzing van Enkhuizen tot beschermd stadsgezicht, Zeist 1983 en P. Don, Kunstreisboek Noord-Holland, Zeist 1987.)
(Zie afbeeldingen 14 en 15)

5.2 Oosterdijk

Enkhuizen omvat in het noorden het aan de Westfriese Omringdijk gesitueerde buurtschap Oosterdijk met verspreid gelegen bebouwing aan de zuidzijde van de dijk. In de MIP periode vond vervanging van de bebouwing plaats.

5.3 Westeinde

De nederzettingsstructuur van het Westeinde wordt gekenmerkt door aaneengesloten lintbebouwing aan beide zijden van de weg. In de MIP

periode heeft hier verdichting en vervangen van de bebouwing plaatsgevonden.

5.4 Buitengebied

Circa 1850 was het buitengebied van de gemeente niet bewoond. Evenmin was dit het geval rond de eeuwwisseling. Pas in 1940 viel er een zeer spaarzame bewoning te constateren. Na 1945 is deze bewoning hier enigszins uitgebreid.

6. Bebouwingskarakteristiek

De bebouwing in de stad Enkhuizen bestaat voor een groot deel uit in de kern 16de-, 17de- of 18de-eeuwse panden. Het merendeel heeft één of twee bouwlagen onder zadeldak met nok loodrecht op de weg. De oorspronkelijke topgevels zijn in de 19de eeuw in veel gevallen door lijstgevels vervangen.
In de loop van de 18de eeuw raakte de stad vanwege de economische malaise in verval. Dit leidde tot leegstand en vervolgens tot sloop van een grote hoeveelheid panden, vooral in de periode 1820-1850.
In het oudste, meest oostelijke deel van de stad, in de omgeving van de Westerstraat, Zuiderhavendijk en Breedstraat is de historische bebouwing tot op heden bewaard gebleven. De overige delen van de stad vertoonden gedurende de gehele 19de eeuw grote lege plekken, zoals op de stadsplattegrond uit die tijd te zien is. Pas aan het eind van de 19de eeuw kwam geleidelijk verandering in deze situatie als gevolg van een geleidelijk economisch herstel.
Vanaf 1880 werden de open plekken in de stad weer opgevuld en werden bij bestaande panden vaak oude door nieuwe voorgevels vervangen, vooral in de Westerstraat waar vele panden een *winkel*bestemming kregen (gave voorbeelden van winkelpuien uit ca. 1930 in Art Deco zijn bijvoorbeeld Westerstraat 19 en 21).
Het vroegste voorbeeld in Enkhuizen van complexmatige *woningbouw* is het Snouck van Loosenpark dat in 1895-97 in opdracht van de Snouck van Loosenstichting werd gebouwd ter plekke van de gedempte Nieuwe Haven. Dit tuindorp bestaat uit een opzichterswoning en vijftig eengezinswoningen, gebouwd door architect C.B. Posthumus Meyjes in eclectisch-renaissancistische stijl en is gesitueerd in een deels geometrisch, deels landschappelijk aangelegd park.
Overige woningen uit het eind van de 19de eeuw zijn vaak tot rijtjes gekoppeld onder zadeldak met nok evenwijdig aan de weg, zoals aan de Meidenmarkt. Rond 1900 werd de voorkeur gegeven aan individuele woonhuizen. Zij bestaan uit één bouwlaag onder zadeldak of mansardekap met nok loodrecht op de weg. Soms zijn zij identiek, in rijen geschakeld, zoals de woningen uit 1902 in de Semeinszstraat met topgevels voorzien van siermetselwerk. In de meeste gevallen is echter een zekere variatie in de gevels aangebracht: trapgevels naar voorbeeld van het 17de-eeuwse type, tuitgevels met of zonder siermetselwerk in boogvormige spaarvelden, lijstgevels, of gevels die de vorm van de mansardekap volgen. Een enkel woonhuis vertoont kenmerken van de Amsterdamse School in het metselwerk, de vorm van de kozijnen en het glas-in-lood.
In het noordwestelijke deel van de stad zijn vele woningen uit het begin van de 20ste eeuw bewaard gebleven, vooral in de zogenaamde Boerenhoek. Dit deel van de stad heeft voor een deel haar agrarische karakter behouden. De woonhuizen worden hier afgewisseld met stolpboerderijen, hooihuizen en schuren. Markant zijn hier tevens de houten boothuizen in de grachten.
In het begin van de 20ste eeuw ontstond slechts op enkele plaasten complexmatigewoningbouw. Een gaaf bewaard gebleven complex bevindt zich aan het begin van de Breedstraat (no. 1-7). Het bevat vier woningen onder één kap met voor elke woning een trapgevel. De ingangen zijn teruggelegen in een portiek met boogopeningen. Een ander vroeg voorbeeld is Buyskerweg 1-8, een complex van acht woningen waarbij de twee buitenste woningen hoger zijn dan de vier middelste. Het complex is voorzien van door hoog opgaande schoorstenen gelede eindgevels.
De periode 1920-1935 vertoonde een toename in de woningbouw, onder meer aan de Admiraliteitsweg, de Nassaustraat, de Davidstraat, de Patrimoniumstraat, de Wagenaarstraat en de Noorderkade. Het betreft veelal kleine complexen volkswoningen die in hun stedebouwkundige

opzet nauw aansluiten op de historisch-geografische gegevens. Bij de aanleg werd gebruik gemaakt van bestaande straten en paden. De woningen zijn in rijen gekoppeld en bestaan uit één bouwlaag onder zadeldak of mansardekap met nok evenwijdig aan de weg. Een goed voorbeeld bevindt zich aan de Parklaan, hoek Cromhoutstraat. Hier zijn hoofdvorm en detaillering, zoals glas-in-lood in de vensters, bewaard gebleven. Na de tweede Wereldoorlog vond binnen de oude stad vooral nieuwbouw plaats in het westen, aan weerszijden van de Molenweg. Aanvankelijk werd daarbij nog gebruik gemaakt van de bestaande stedebouwkundige structuur. In de gebieden die na 1960 zijn bebouwd is helaas niet meer aangesloten op de kenmerken van de omgeving. De bebouwing aan beide zijden van de Noorderboerenvaart getuigt daarvan. In de daarop volgende periode vond de woningbouw hoofdzakelijk buiten de oude stadskern plaats.
Vrijstaande woningen (villa's) uit de MIP periode zijn in Enkhuizen vrijwel uitsluitend te vinden in de omgeving van het Wilhelminaplantsoen.
De periode 1850-1940 wordt gekenmerkt door het ontstaan van diverse nieuwe typen gebouwen, zo ook in Enkhuizen.
Een belangrijke oorzaak van het economisch herstel in Enkhuizen aan het eind van de 19de eeuw was de aanleg in 1885 van de spoorlijn Hoorn-Enkhuizen. Tegelijkertijd werd hiermee een nieuw type gebouw in de stad geintroduceerd, namelijk het stationsgebouw. Het *station* in Enkhuizen is beeldbepalend gesitueerd in het zuidwestelijk deel van de stad. Het is gebouwd op T-vormige plattegrond met een hoog hoofdgebouw aan de stadszijde en twee lagere vleugels aan spoor- en havenzijde. De vleugel aan de Spoorhaven zorgt voor de verbinding met de aanlegplaats van de veerboten.
In de MIP periode werden in Enkhuizen kerken gebouwd voor verschillende geloofsgroeperingen. Een bijzonder voorbeeld uit het eind van de 19de eeuw is de doopsgezinde vermaning, Venedie 17, in 1892 gebouwd door architect Van der Meulen (provinciaal monument). De vermaning is gebouwd op rechthoekige plattegrond met uitgebouwd portaal en is opgetrokken uit baksteen afgewisseld met zandstenen banden en blokken.
Beelbepalend in de Westerstraat gesitueerd (no.107) is de R.K. kerk St. Franciscus Xaverius, een neogothische bakstenen kruisbasiliek met toren, in 1905 gebouwd naar ontwerp van N. Molenaar. In diezelfde tijd (1904) verrees in het westen van de stad aan de Klopperstraat de gereformeerde Ontmoetingskerk, een kruiskerk met neoromaanse kenmerken, gebouwd door T. Kuipers.
De overige kerkgebouwen uit het begin van de 20ste eeuw zijn veelal kleine zaalkerken, zoals de Oud Katholieke kerk aan de Breedstraat (no. 84) uit 1908 en de katholiek Apostolische kerk aan de Vijzelstraat (no. 23). Beide hebben tuitgevels van baksteen met gecementeerde steen ter decoratie en zijn voorzien van rondboogvensters. Van iets oudere datum is de kerk voor het Apostolisch Genootschap aan het Westeinde (no. 172); deze kerk heeft een gevel met spitsboogramen.
Ook in de jaren twintig en dertig werden nog een aantal kerken gebouwd, zoals "Pro Rege" aan de Olifantsteiger voor de Rechtzinnig Hervormde gemeente en aan Het Klooster in 1933 een kleine zaalkerk voor de gereformeerde gemeente Onder Het Kruis.

Andere typen gebouwen met een bijzondere functie die in de stad verrezen zijn onder meer een postkantoor, een nieuw weeshuis, scholen, een ziekenhuis, een gasfabriek en overige bedrijfsgebouwen.
Het *postkantoor* werd in 1876 gebouwd aan het Zuiderkerkplein (no.9). Het is een vroeg voorbeeld van dit bouwtype, voorzien van neorenaissance-detaillering, zoals trapgevel met speklagen. Aan de zijkant bevindt zich een uitgebouwd ingangsportaal met traptoren.
In 1906 werd het *weeshuis* aan de Westerstraat (no. 111) door nieuwbouw vervangen in de trant van Berlage.

Scholen zijn in Enkhuizen gebouwd in verschillende perioden en in verschillende bouwstijlen. Uit omstreeks 1910 dateert de HBS aan de Westerstraat (no. 129). De school is gebouwd met detaillering in neorenaissance stijl. In de jaren twintig verrees aan de Doelenstraat (no. 5-11) een school gebouwd met kenmerken van de Amsterdamse School. Aan de Noorderhavendijk staat een schoolgebouw uit 1929 gebouwd in de trant van architect J.F. Staal. Uit het eind van de MIP periode dateert de Bosch School aan het Zuiderkerkplein. Deze school wordt gekenmerkt door een strakke zakelijke vormgeving met stalen kozijnen. Traditioneel is evenwel de symmetrische opzet met hoger opgaand middendeel en de zadeldaken.

Een bijzonder fenomeen in de stad vormen de gebouwen die zijn opgericht met kapitaal van de familie *Snouck van Loosen*. In 1862 hadden de zusters Antonia, Arnoldina en Margaretha Snouck van Loosen al een inrichting voor godsdienstonderwijs gesticht aan de Breedstraat (no. 47), het zogenaamde Snouck van Loosenkerkje. Hiertoe was een voormalig pakhuis door de architecten A.J. en D. van der Molen verbouwd en voorzien van een gevel met eclectische detaillering in stucwerk.
In 1885 stierf de laatste van de drie zusters, Margaratha Maria Snouck van Loosen. Bij testamentaire beschikking had zij bepaald dat het grootste deel van haar miljoenenvermogen voor liefdadige doeleinden moest worden aangewend. Er kwam een fonds voor hulpbehoevenden en het kapitale familiehuis aan de Dijk (no. 34-36) werd in 1893 onder de naam Snouck van Loosenstichting in gebruik genomen als tehuis voor dames uit de gegoede stand. Daartoe was het 18de-eeuwse woonhuis aan de achterzijde voorzien van een grote uitbreiding in neorenaissancestijl, naar ontwerp van architect C.B. Pothumus Meyjes. Deze architect ontwierp ook de overige gebouwen van de Snouck van Loosenstichting, zoals de naastgelegen twee woningen (Dijk 50-52). In 1895-97 volgde de aanleg van de arbeiderswoningen in het Snouck van Loosenpark en in 1899 werd in de Vijzelstraat een ziekenhuis gebouwd: de Snouck van Loosen Ziekeninrichting. Uit dezelfde periode dateert de stolpboerderij aan het Westeinde. Deze boerderij is een aantal jaren geleden helaas voor een belangrijk deel door brand verwoest.

In de eerste decennia van de 20ste eeuw vestigden zich diverse bedrijven in de stad (waarvan het merendeel al voor de Tweede Wereldoorlog weer is verdwenen). Van deze *industriële* bebouwing resteren nog enkele pakhuizen en gebouwen, zoals de voormalige mineraalwater- en limonadefabriek aan het Zuiderkerkplein, gebouwd in de vorm van een vakwerkvilla, en de Coöperatieve IJsfabriek West-Friesland aan de Vette Knol. Aan de Vissersdijk bevindt zich de Luxe Brood en Koekbakkerij Algemeen Belang uit de jaren twintig.
In 1863 verkreeg Enkhuizen een *gasfabriek* die verrees op een terrein aan de oostkant van de Kaasmarkt met een zes-retortenoven en drie gashouders.
De bouw van de fabriek, de aanleg van het buizennet en de exploitatie waren in handen van een particuliere maatschappij, de firma Van der Wall Bake uit Utrecht. In 1896 werd de fabriek door de gemeente overgenomen en in 1912 vervangen door een nieuwe installatie, gebouwd op het Oostindisch landje bij de zeemuur. Het werd een fabriek met kamerovens die in 1914 in gebruik werd genomen. In 1925 werd er een gashouder gebouwd; in 1935 verrees de tweede. Beide zijn in 1969 gesloopt. De fabriek zelf was al eerder grotendeels afgebroken. In het najaar van 1992 resteerden nog een bedrijfshal, een aantal opslagruimten en de voormalige directeurswoning aan het Wilhelminaplantsoen. In 1993 zal alles verdwenen zijn.

In het buurtschap *Oosterdijk* bevinden zich uit de MIP-periode nog enkele gave *stolpboerderijen*, afgewisseld met vrijstaande woningen uit

verschillende perioden. De woningen uit de MIP-periode hebben geen monumentale waarde.
Het buurtschap *Westeinde* wordt gekenmerkt door een tweezijdige lintbebouwing met afwisselend *tuinderswoningen en bedrijfsgebouwen* ten behoeve van de tuinbouw (zaadteelt). Een goed voorbeeld hiervan is het kantoor van Royal Sluis (no. 161), gebouwd omstreeks 1935 in kubistische vormgeving. Van de 19de-eeuwse bebouwing resteren nog enkele stolpboerderijen (no. 14 en no. 76) en een enkele woning deels uit hout, deels uit baksteen van één bouwlaag onder zadeldak met nok loodrecht op de weg (no. 118). Vaker voorkomend is het type tuinderswoning uit het begin van de twintigste eeuw dat wordt gekenmerkt door één bouwlaag onder schilddak met middenrisaliet overgaand in een dakkapel. Het merendeel van deze woningen is evenwel grondig verbouwd. Westeinde 121 is het meest gave voorbeeld van dit type. Ook voorkomend is het type woonhuis van twee bouwlagen onder mansardekap met nok loodrecht op de weg, soms voorzien van een erker met glas-in-lood.
Na 1940 zijn in het Westeinde veel gebouwen door nieuwbouw vervangen.

In het *buitengebied* zijn alleen enkele moderne bedrijfsgebouwen te vinden.
(Zie afbeeldingen 14, 15, 16 en 17)

7. Stedebouwkundige typologie

De stedebouwkundige typologie voor de gemeente Enkhuizen betreft de belangrijkste ruimtelijke ontwikkeling die tussen 1850 en 1940 heeft plaatsgevonden. Deze ruimtelijke ontwikkeling is van niet-stedelijk karakter en bevindt zich uitsluitend binnen de oude stadsstructuur.
De gebruikte terminologie en arcering zijn ontleend aan de publicatie *Stedebouwkundige ontwikkelingen (1850-1940)*, Zeist 1987. De typologische indeling dient tevens als basis voor de aanduiding van een gebied met bijzondere waarden dat in hoofdstuk 8 wordt beschreven.
(Zie afbeelding 16)

7.1 Tuinwijkachtige ontwikkelingen

Tot deze categorie behoort het Snouck van Loosenpark dat tussen 1895 en 1897 is aangelegd ter plaatse van een hiertoe gedempte haven in het zuidwestelijk deel van de stad. Het park bevat overwegend complexmatige woningbouw voor arbeiders, ontworpen in duidelijke relatie tot een padenpatroon met bijzondere vormkenmerken. Door de situering van de woningblokken deels in een geometrische, deels in een landschappelijke aanleg is een aaneenschakeling van meerdere ruimten ontstaan waarin de openbare plantsoenen en de particuliere tuinen een geïntegreerd geheel vormen. De openbare ruimte is door de aanwezigheid van gebogen paden besloten van karakter. De beplanting in de vorm van bomen, plantsoenen en de vijverpartij vervullen in de ruimtelijke structuur een belangrijke functie.
(Zie voor nadere gegevens hoofdstuk 8).

8. Gebied met bijzondere waarden

Algemeen

Een gebied met bijzondere waarden is een gebied dat waarde ontleend aan de bijzondere samenhang tussen stedebouwkundige structuur en de architectonische invulling daarvan. Deze samenhang tussen structuur en architectuur is belangrijker dan de afzonderlijke elementen. Er is derhalve streeds sprake van ensemblewaarde.

Enkhuizen - Snouck van Loosenpark

Binnen de gemeentegrenzen van Enkhuizen is een gebied aangegeven uit de MIP periode, Het Snouck van Loosenpark, dat uit stedebouwkundig, architectuurhistorisch en cultuurhistorisch oogpunt beschouwd van nationaal belang is. In 1990 is het gehele complex dan ook geplaatst op de rijksmonumentenlijst.
Het gebied ligt binnen het beschermde stadsgezicht Enkhuizen, maar ontleent in tegenstelling tot de rest van de (oude) stad zijn bijzondere waarde vooral aan de ontwikkelingen die zich tijdens de periode 1850-1940 hebben voorgedaan.

Het Snouck van Loosenpark, genaamd naar de erflaatster M.M. Snouck van Loosen, is een tuindorp dat in 1895-97 is aangelegd naar ontwerp van C.B. Posthumus Meyjes en H. Copijn ter plaatse van een hiertoe gedempte haven. Het is gesitueerd op een langgerekt, aan de zuidwestzijde eenmaal geknikt, rechthoekig terrein omsloten door Kuipersdijk, Parklaan, Snouckstraat en Stationsweg. Het geheel bestaat uit een opzichterswoning en vijftig eengezinswoningen, die zijn uitgevoerd op basis van zes typen in een versoberde eclectisch-renaissancistische trant en met individuele tuintjes zijn gesitueerd in een deels geometrisch, deels landschappelijk aangelegd park met bijbehorende onderdelen als padenstelsel, groenvoorziening, waterpartij, brug, hekwerken, watervogelhuis, lantaarns en vlaggemast. In 1983-1985 zijn de woningen gerenoveerd.
(Zie afbeelding 17)

Verantwoording inventarisatie

Bij de inventarisatie van objecten en structuren uit de periode 1850-1940 in de gemeente Enkhuizen is gekeken naar architectonische, architectuurhistorische, sociaal- en/of lokaalhistorische waarde, de functie van het pand, uniciteit e.d.
Objecten als kerken, scholen, stations, postkantoren, bijzondere industriële bebouwing (gasfabriek) e.d. zijn bij redelijke gaafheid vanwege hun (voormalige) functie altijd geïnventariseerd. Bij de woonhuizen is een selectie toegepast waarbij gelet is op architectonische kwaliteit en gaafheid.

Een stedebouwkundige typologie is voor de gemeente Enkhuizen summier gemaakt, aangezien de gemeente in de periode 1850-1940 slechts enkele stedebouwkundige ingrepen heeft ondergaan, onder meer het dempen van havens en grachten en de aanleg van plantsoenen en begraafplaatsen.

Geraadpleegde werken

Archieven

Nieuw-archief van de gemeente Enkhuizen.

Literatuur

Bikker, L., *Helaas! De holen der menschen*, Geschikte woningen voor de lagere klassen; fragmenten uit de geschiedenis van de fabriekswoonwijken, 's-Gravenhage 1988.

Don, P., *Kunstreisboek Noord-Holland*, Zeist 1987.

Kok, J., *Stoomtrams rond Hoorn*, Schoorl, 1982.

Kooiman, D., *De Zeeweringen en waterschappen van Noord-Holland*, Haarlem 1936.

Bureau Maas, *Landschapsonderzoek Noord-Holland*, regio D: West-Friesland. Uitgevoerd in opdracht van de Dienst Ruimte en Groen (voorheen PPD) van de provincie Noord-Holland, Haarlem 1989.

Pons, L.J. en prof. ir. Oosten, M.F., *De Bodem van Noord-Holland*, Wageningen, 1974

Roy van Zuidewijn, N. de, *Monumentenreisboek*, 's-Gravenhage 1990.

Smook. R.A.F., *Binnensteden veranderen*, atlas van het ruimtelijk veranderingsproces van Nederlandse binnensteden in de laatste anderhalve eeuw, Zutphen 1984.

Steegh, A., *Monumentenatlas van Nederland*, Zutphen 1985.

Toelichting op het besluit tot aanwijzing van Enkhuizen tot beschermd stadsgezicht, Zeist 1983.

Visser, M.A.J., *Enkhuizen, hoeksteen van West-Friesland*, Enkhuizen 1950.

Voet, D., *Het Snouck van Loosenpark in Enkhuizen*, Pioniers in de volkshuisvesting-filantropische woningbouw in de negentiende eeuw. Architectuurwandelingen 1, Nederlands architectuurinstituut 1992.

Vries, G. de, *De Zeeweringen en waterschappen van Noord-Holland*, Haarlem 1864, 1e uitgave.

Zwaan, J. *Enkhuizen in oude ansichten*, deel 1 en 2, Zaltbommel 1980.

Tabel: Bevolkingsontwikkeling

1850	5.253
1860	5.416
1870	5.454
1880	5.783
1890	6.332
1900	7.044
1910	7.820
1920	8.567
1925	8.636
1930	9.347
1940	9.748
1990	16.039

Herkomst afbeeldingen

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland I t/m X, ingetekend op kaart Provinciale Planologische Dienst van Noord-Holland 1984, volgens de gemeentelijke indeling van 14-03-1988.

2. Gemeente Enkhuizen rond 1850: *Grote Historische Atlas van Nederland,* schaal 1:50.000 (Groningen 1989), I. West-Nederland.

3. Gemeente Enkhuizen rond 1867; J. Kuyper, *Gemeente-atlas van de provincie Noord-Holland 1869,* Groningen, 1984.

4. Gemeente Enkhuizen rond 1900; topografische kaart no. 248, schaal 1:25.000, verkend in 1877, herzien in 1907.

5. Gemeente Enkhuizen rond 1940, Army Map Service, U.S. Army Washington D.C. 1943, kaart A.M.S. M831, sheets 335 en 341, schaal 1:25.000.

6. Topografische kaart 1989, schaal 1:25.000.

7. Wegen in de gemeente Enkhuizen rond 1850, getekend door auteurs.

8. Wegen in de gemeente Enkhuizen rond 1940, getekend door auteurs.

9. Wegen in de gemeente Enkhuizen in 1989, getekend door auteurs.

10. Waterwegen in de gemeente Enhuizen rond 1850, getekend door auteurs.

11. Waterwegen in de gemeente Enkhuizen rond 1940, getekend door auteurs.

12. Dijken in de gemeente Enkhuizen rond 1850, getekend door auteurs.

13. Dijken in de gemeente Enkhuizen rond 1940, getekend door auteurs.

14. Stedelijke ontwikkeling van Enkhuizen uit: *Toelichting op het besluit tot aanwijzing van Enkhuizen tot beschermd stadsgezicht,* Zeist 1983.

15. Plattegrond van Enkhuizen 1885, binnenstad. Rijksarchief Haarlem.

16. Stedebouwkundige typologie, ingetekend op plattegrond van 1990.

17. Gebied met bijzondere waarden: Snouck van Loosenpark. Uit: Enkhuizen, huisnummerkaart binnenstad, schaal 1:1250, 1979.

18. Bodemkaart van de gemeente Enkhuizen. Uit: *De bodem van Noord-Holland,* Wageningen 1984.

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland

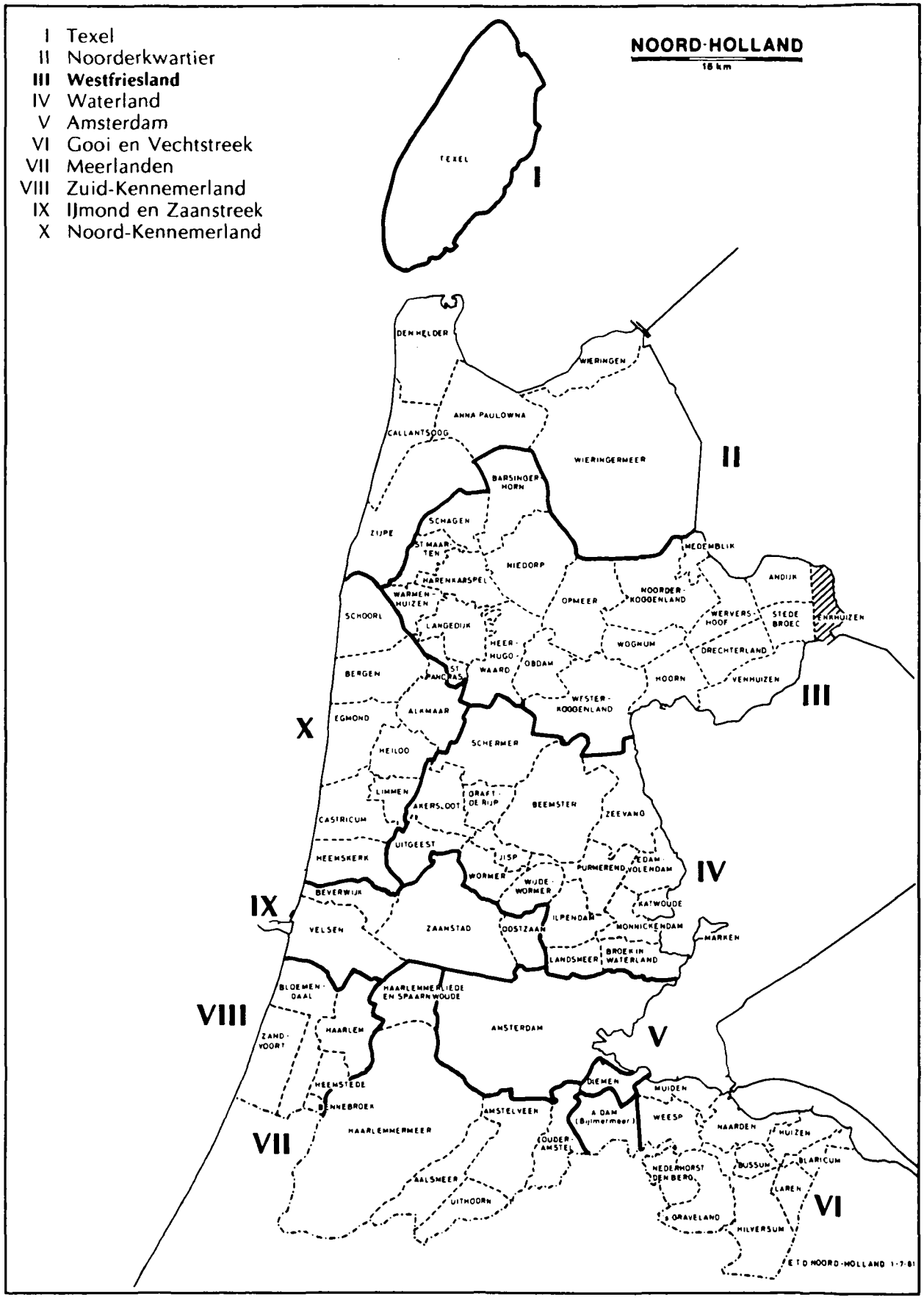

2. Gemeente Enkhuizen rond 1850

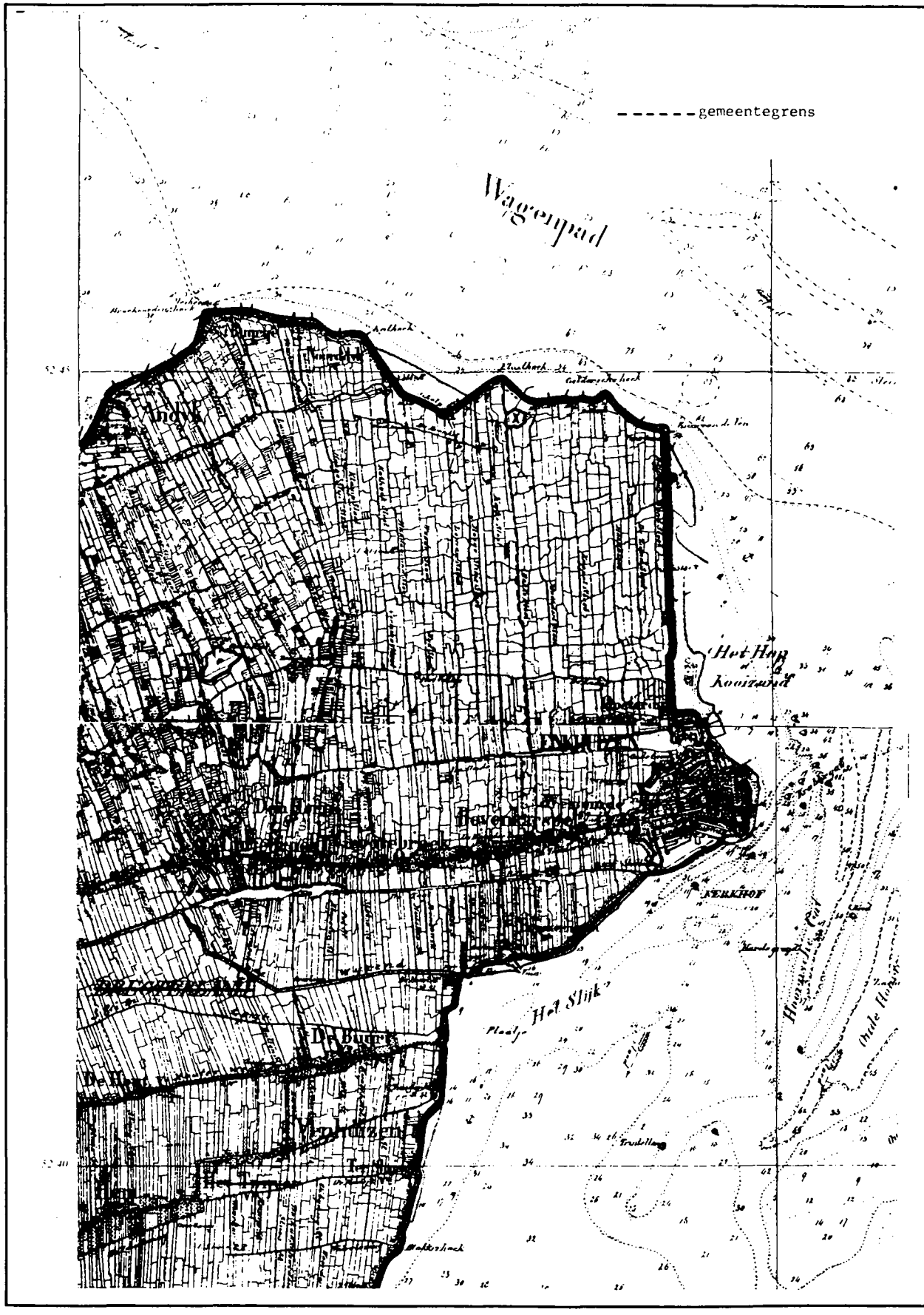

3. Gemeente Enkhuizen rond 1867

4. Gemeente Enkhuizen rond 1900

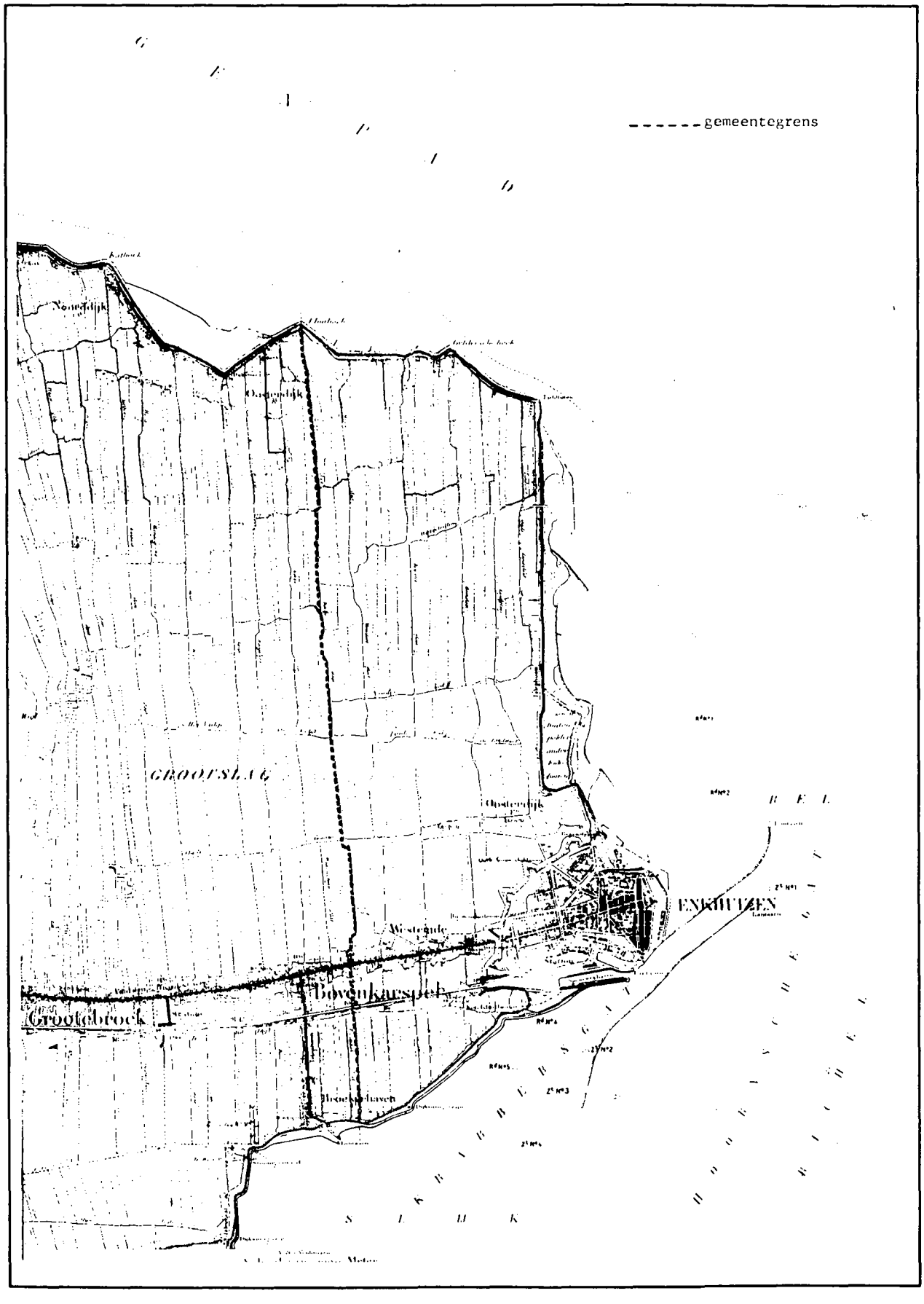

5. Gemeente Enkhuizen rond 1940

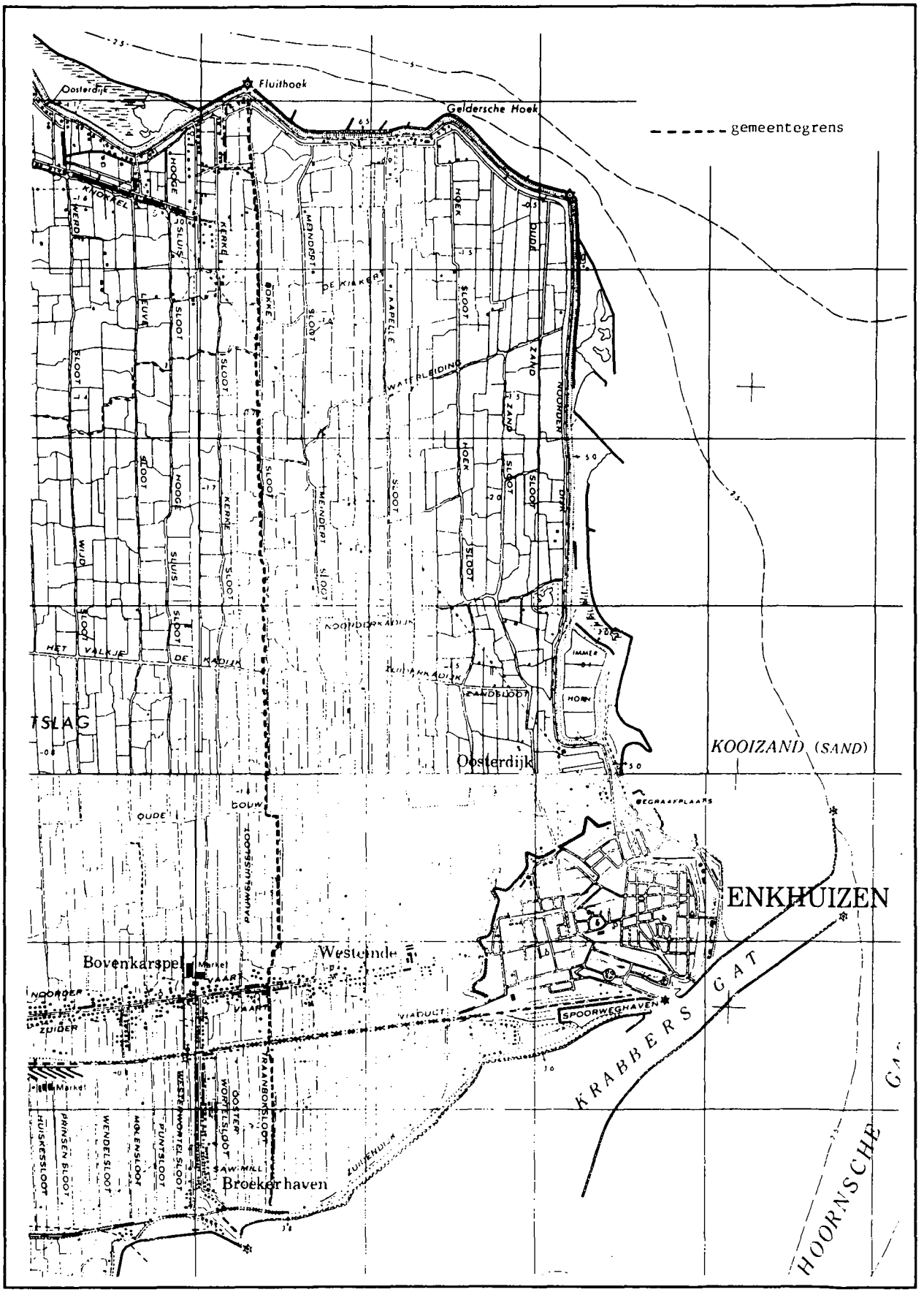

6. Gemeente Enkhuizen rond 1989

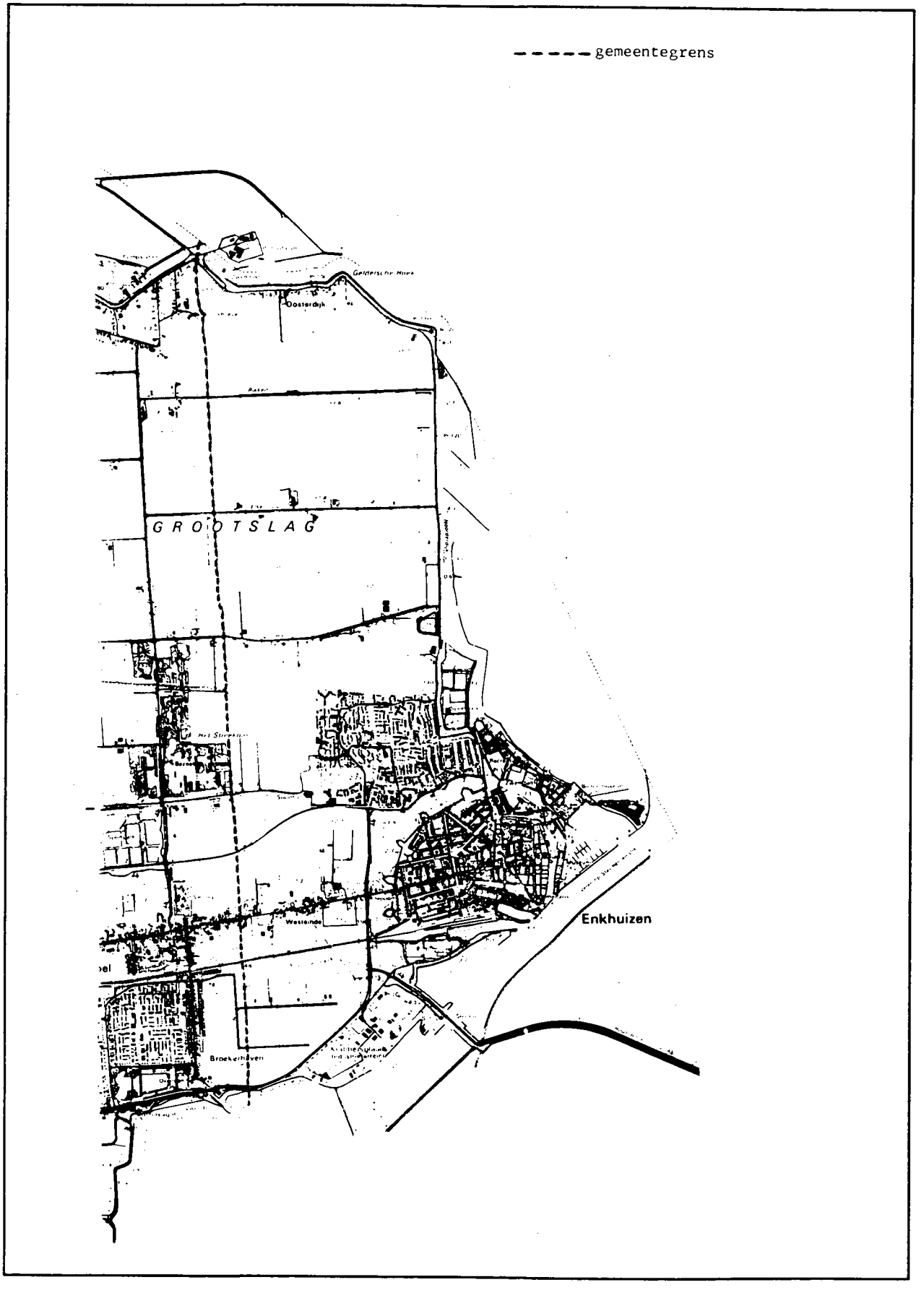

7. Wegen in de gemeente Enkhuizen rond 1850

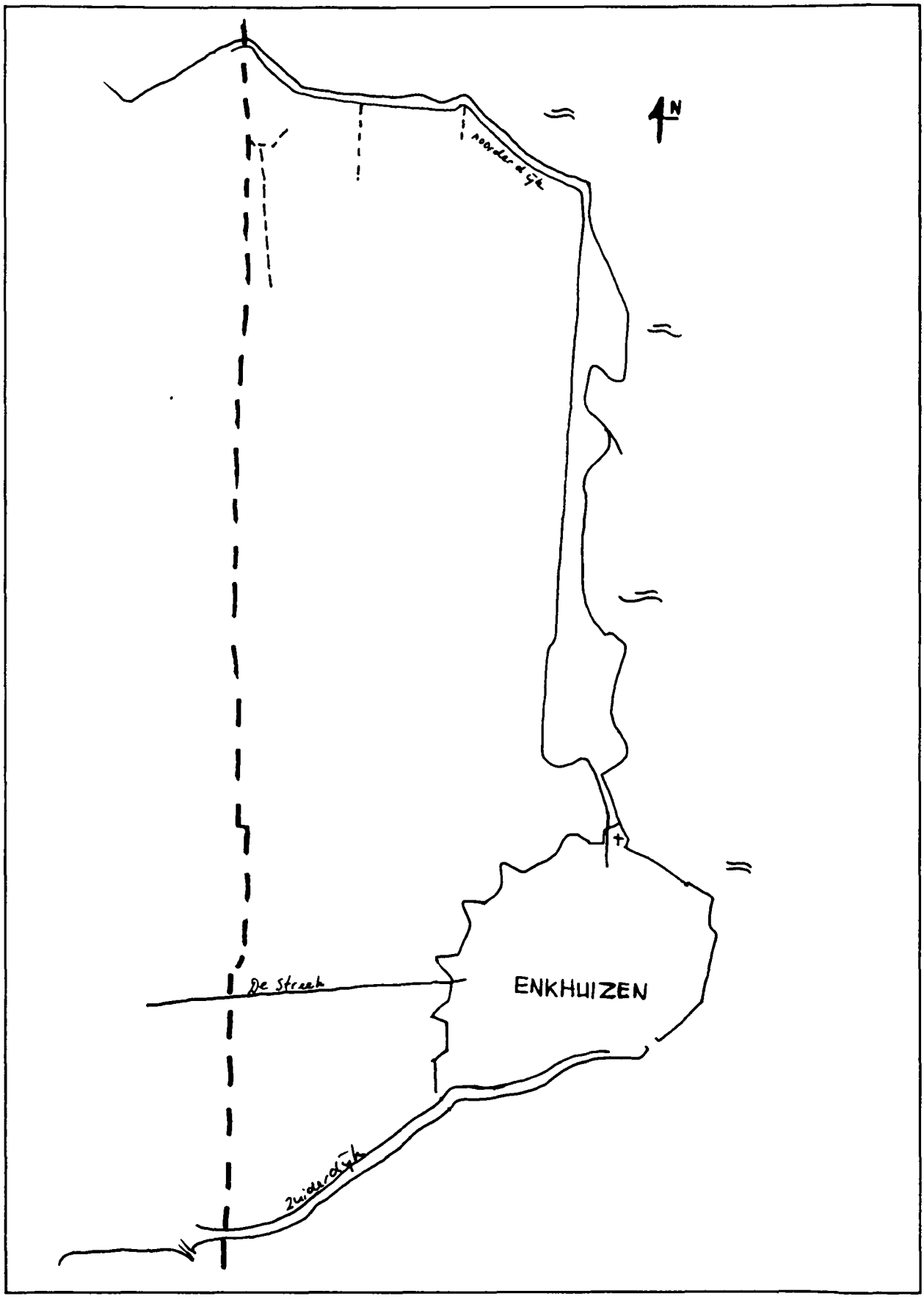

8. Wegen in de gemeente Enkhuizen rond 1940

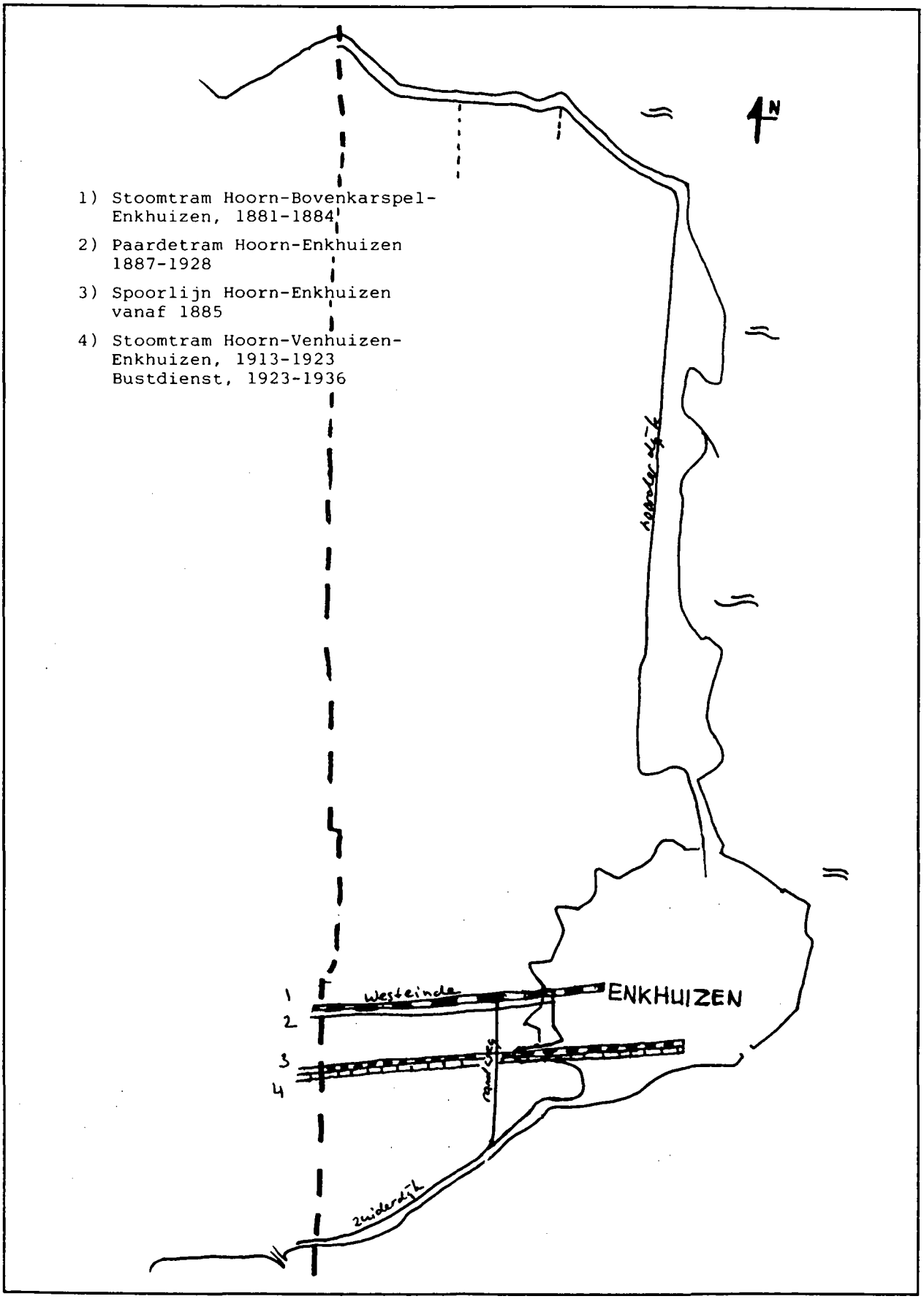

9. Wegen in de gemeente Enkhuizen rond 1989

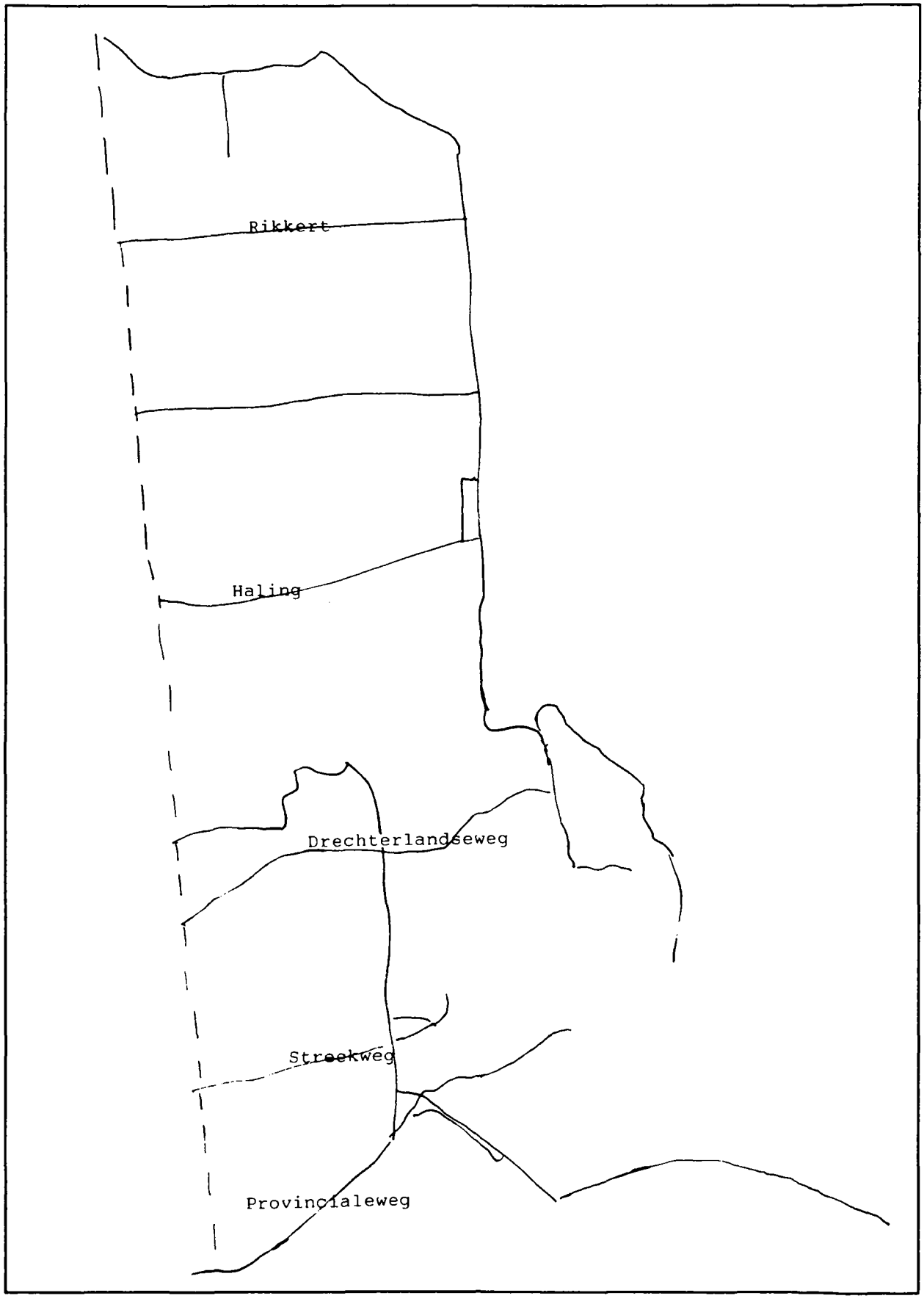

10. Waterwegen in de gemeente Enkhuizen rond 1850

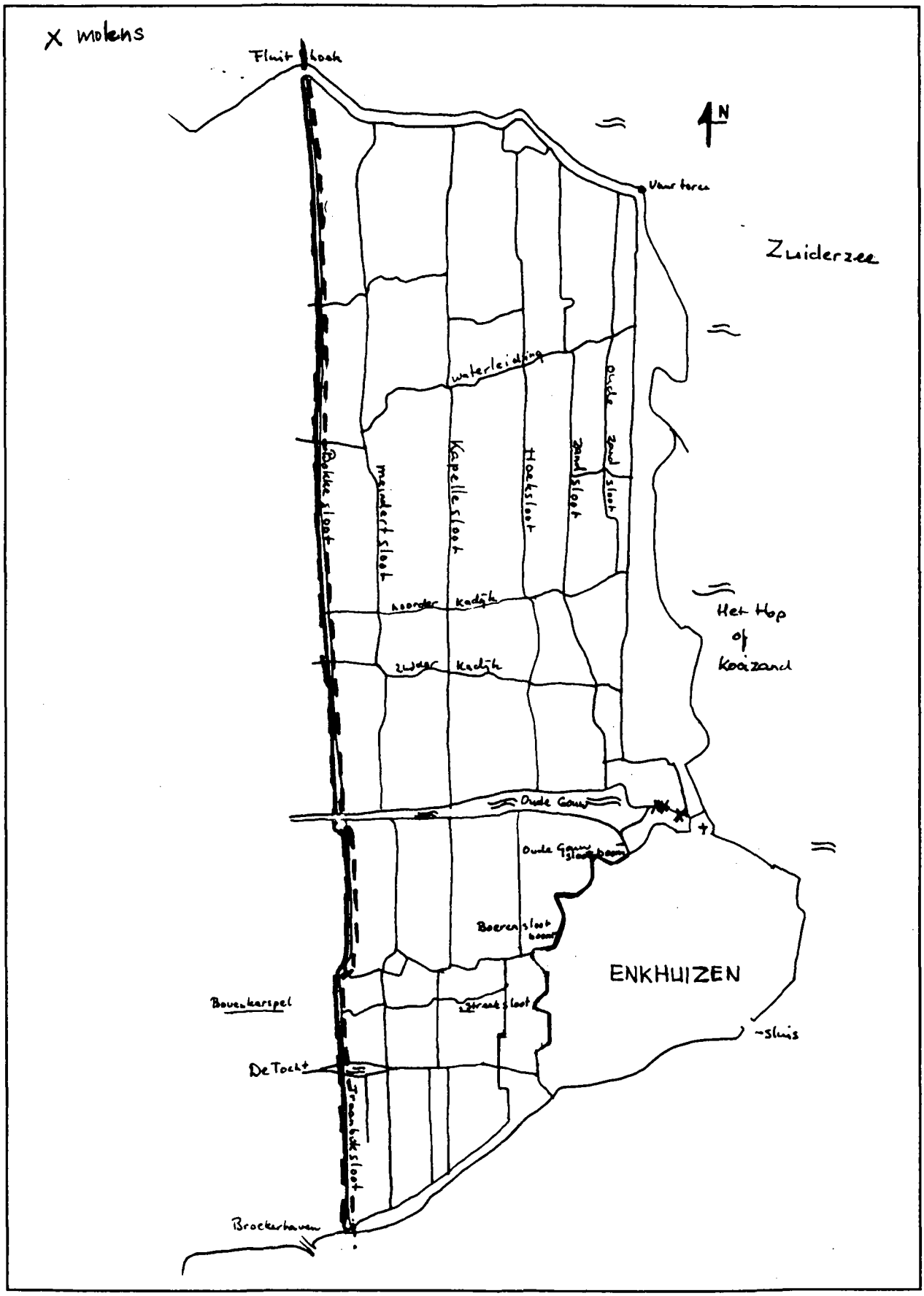

11. Waterwegen in de gemeente Enkhuizen rond 1940

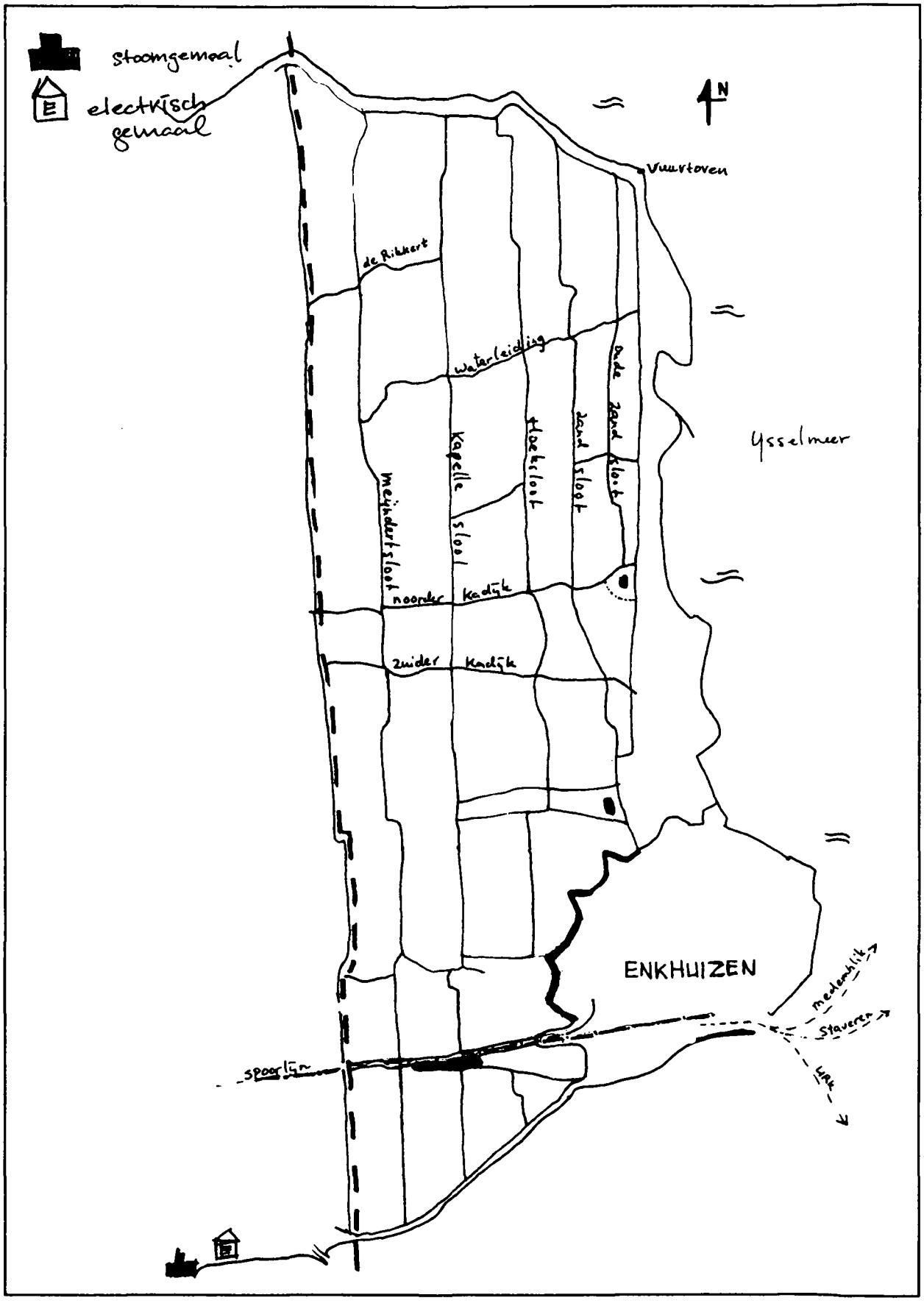

12. Dijken in de gemeente Enkhuizen rond 1850

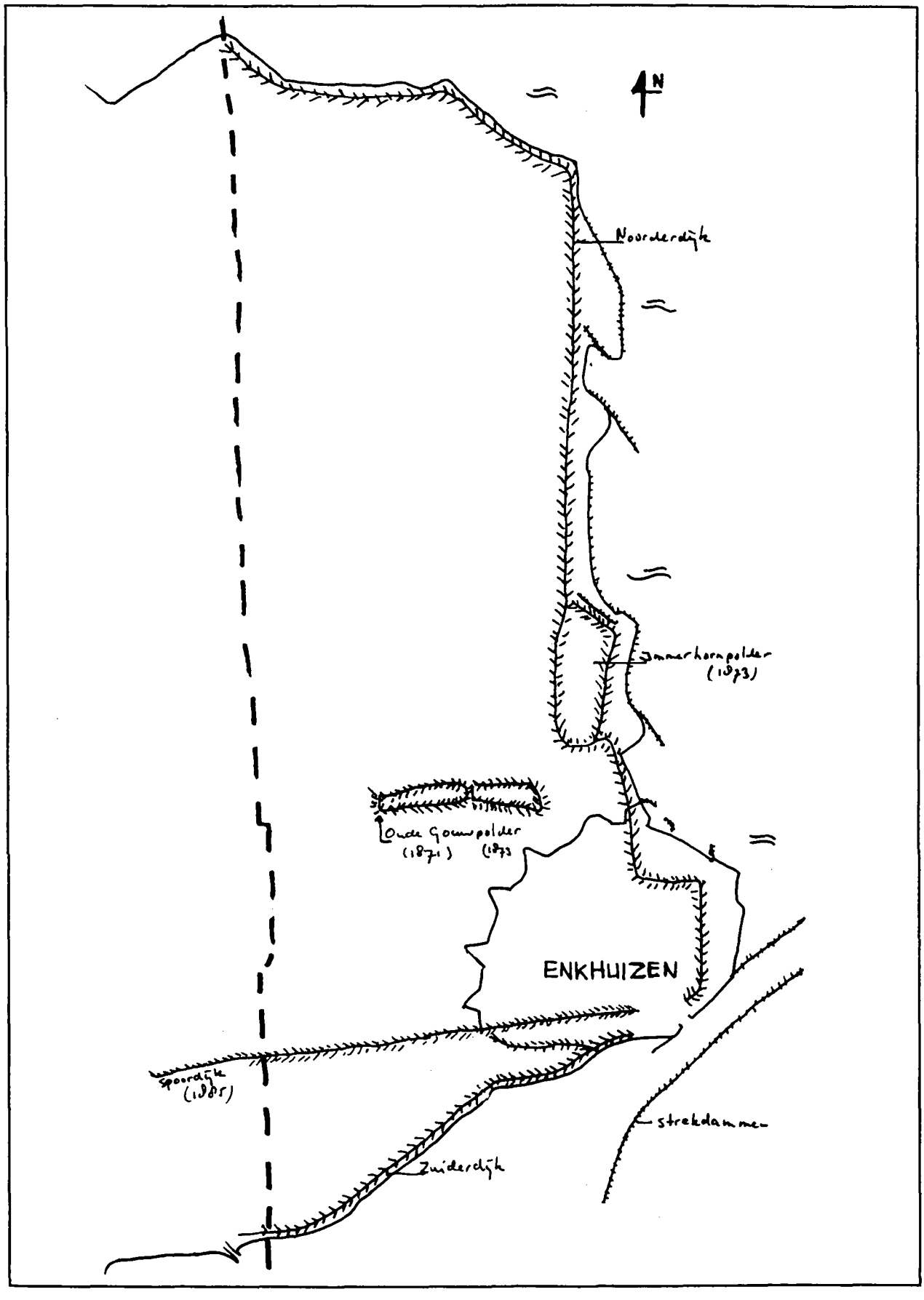

13. Dijken in de gemeente Enkhuizen rond 1940

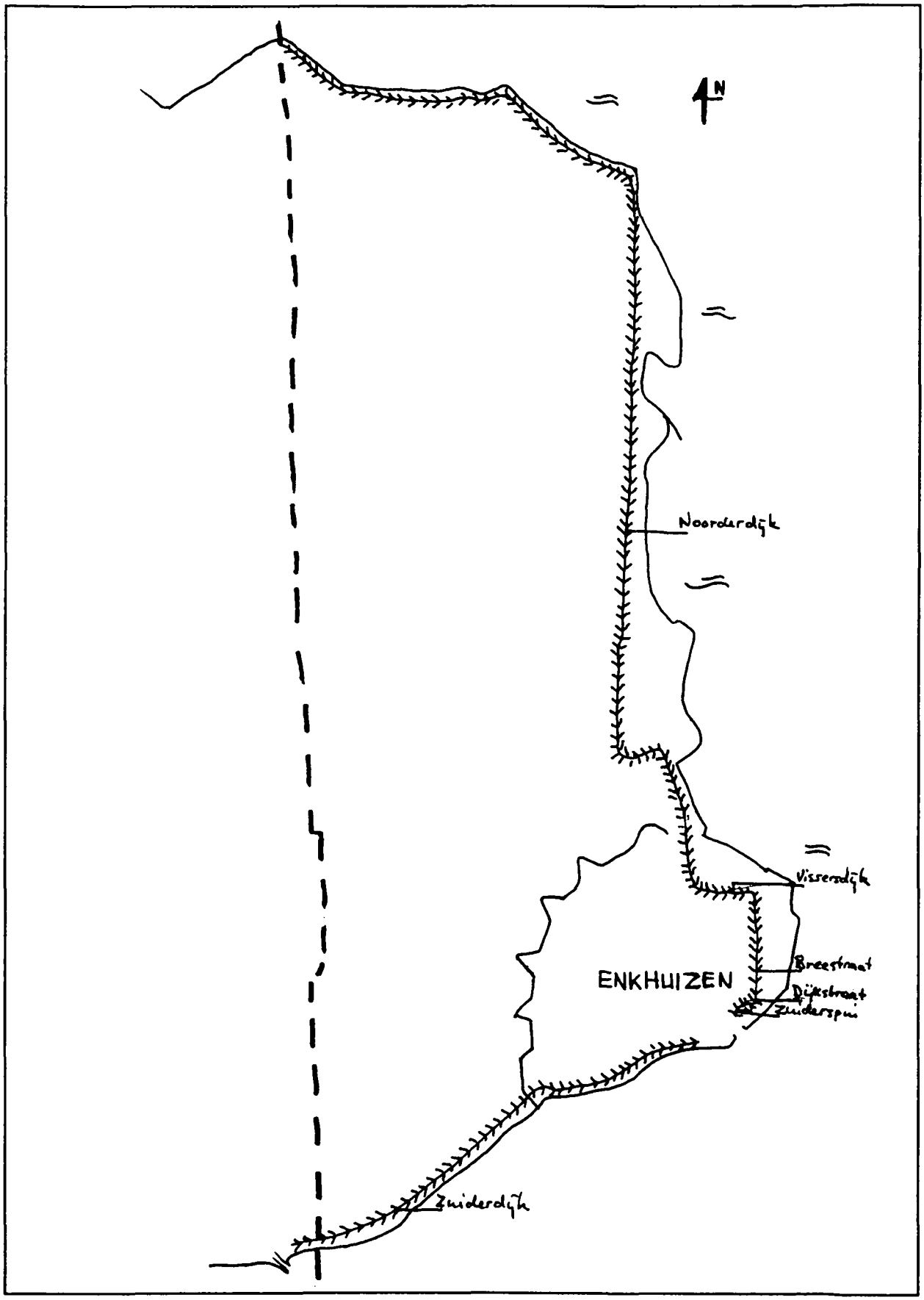

14. Stedelijke ontwikkeling van Enkhuizen

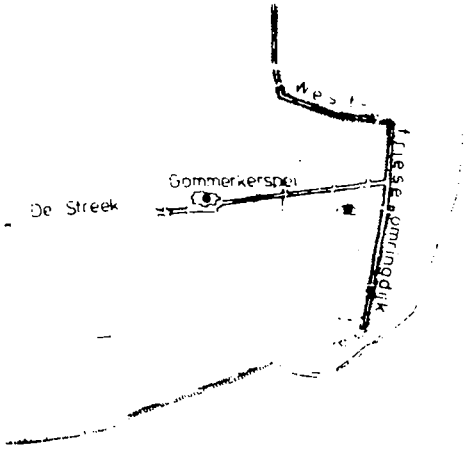

De prestedelijke situatie

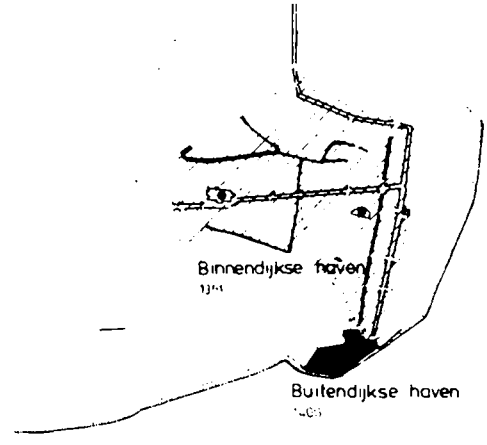

stadsomvang in de 15e eeuw

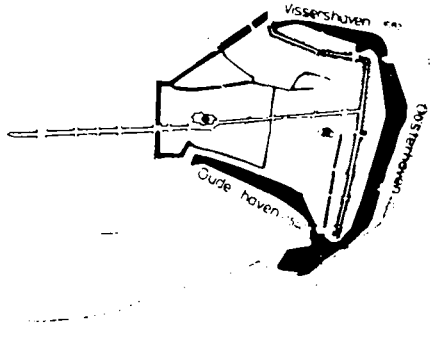

uitbreiding havens rond de stad

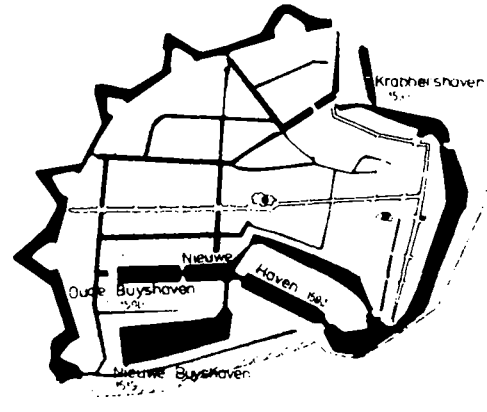

uitbreiding stad en havens rond 1600

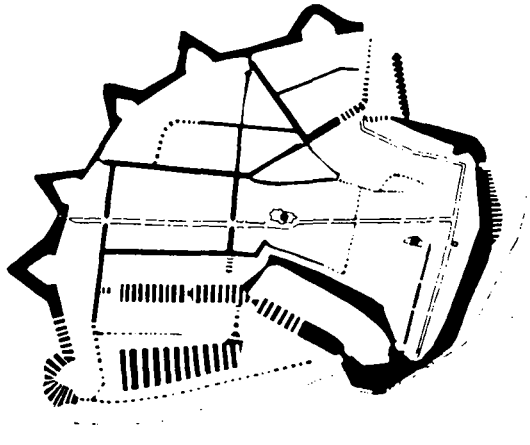

gedempte havens en gracht rond 1900

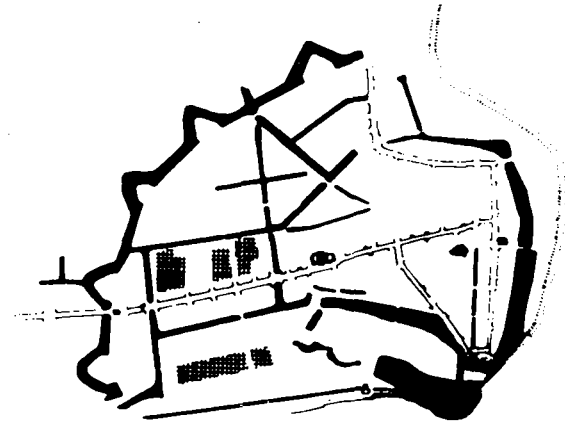

gebieden met majuipend gewijzigde structuur

15. Plattegrond van Enkhuizen 1885

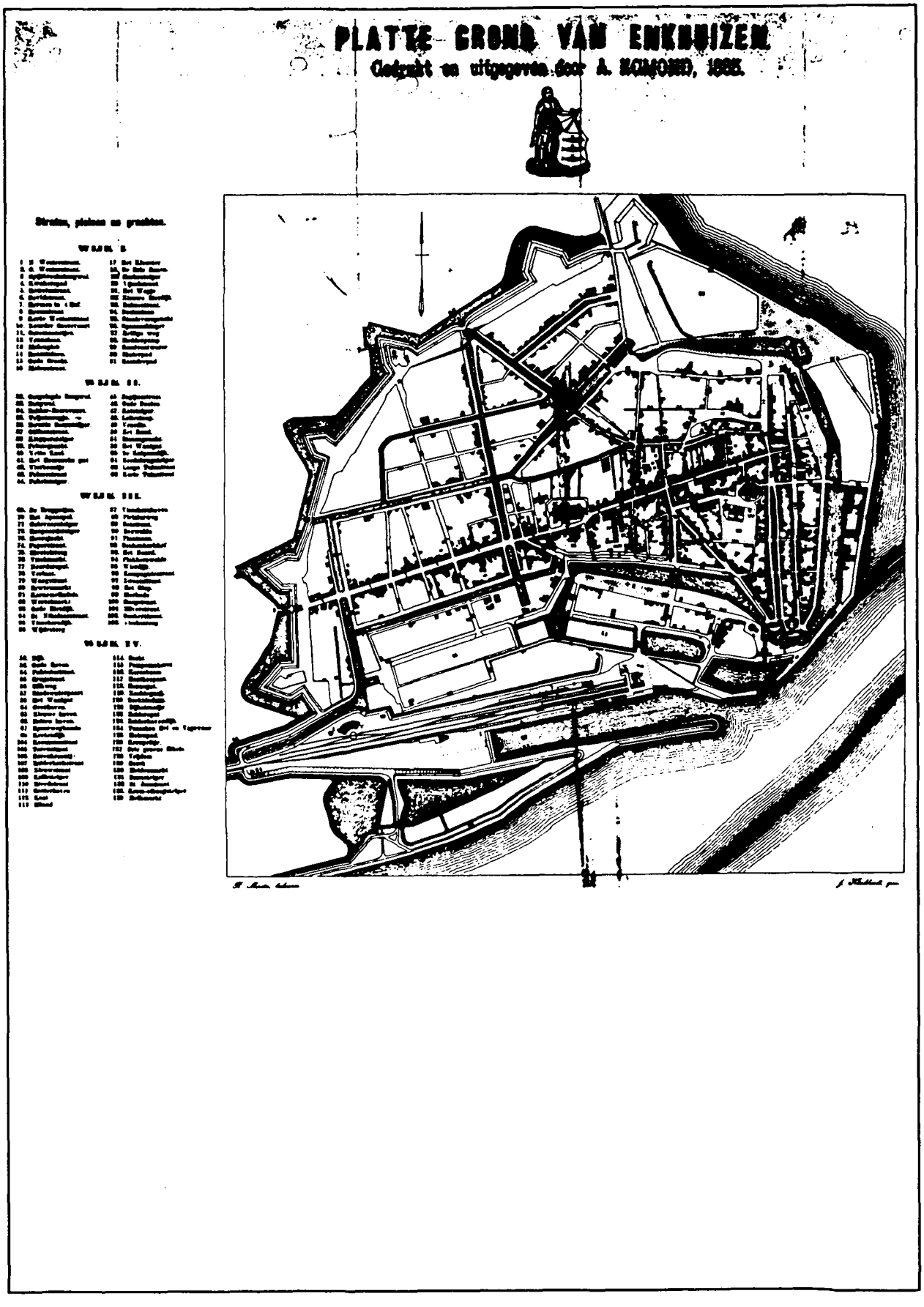

16. Stedebouwkundige typologie

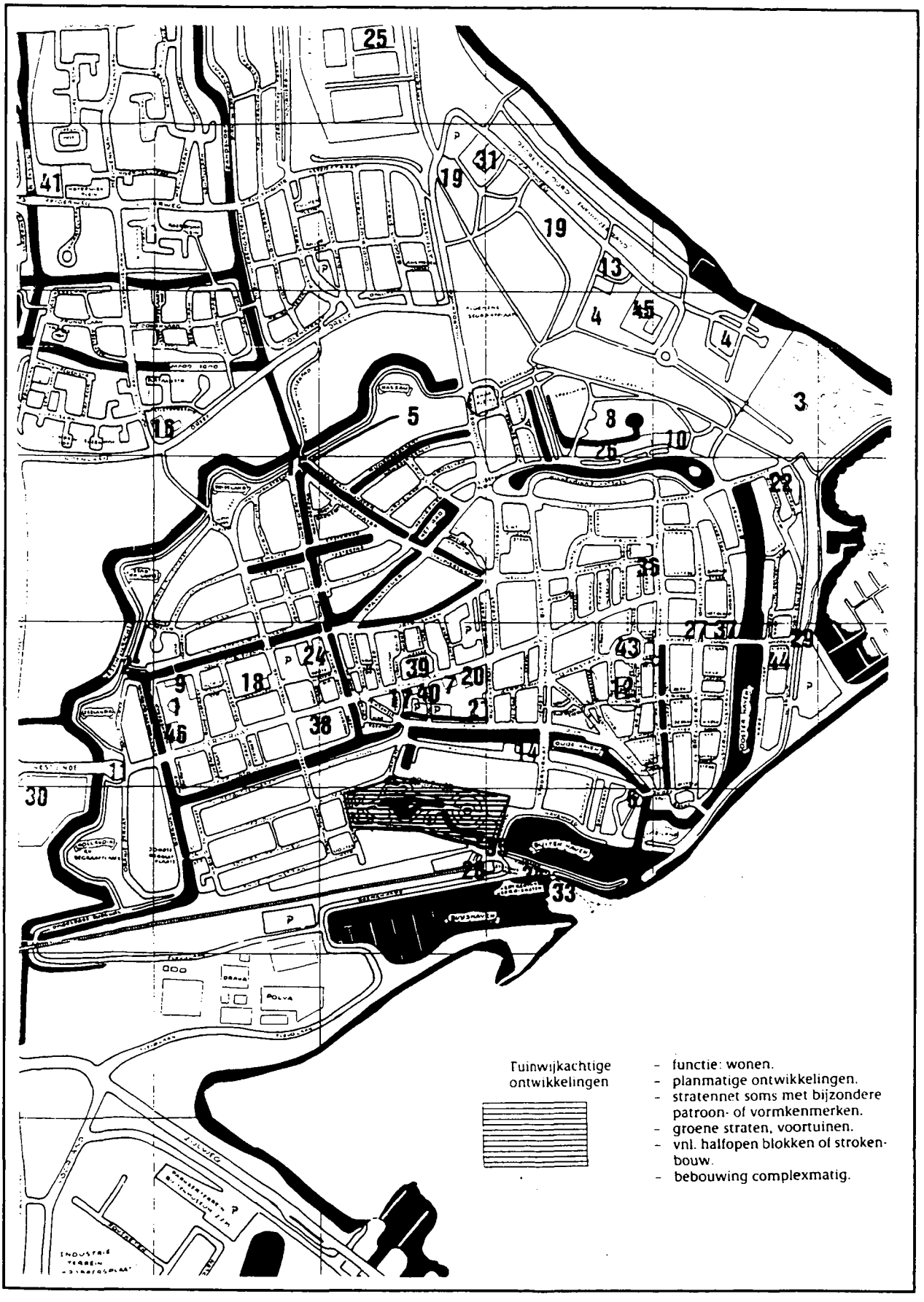

17. Gebied met bijzondere waarde: Snouck van Loosenpark

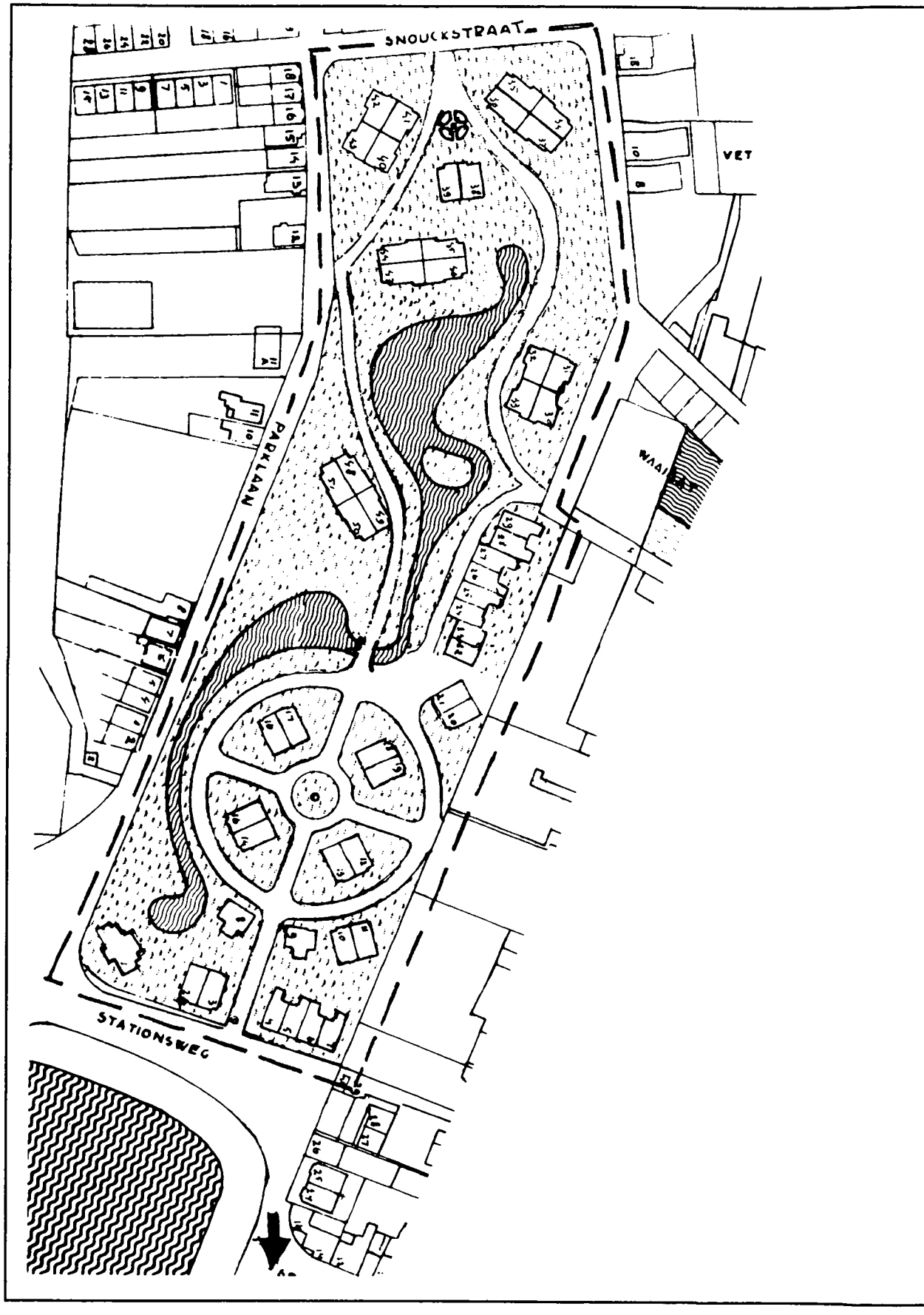

18. Bodemkaart

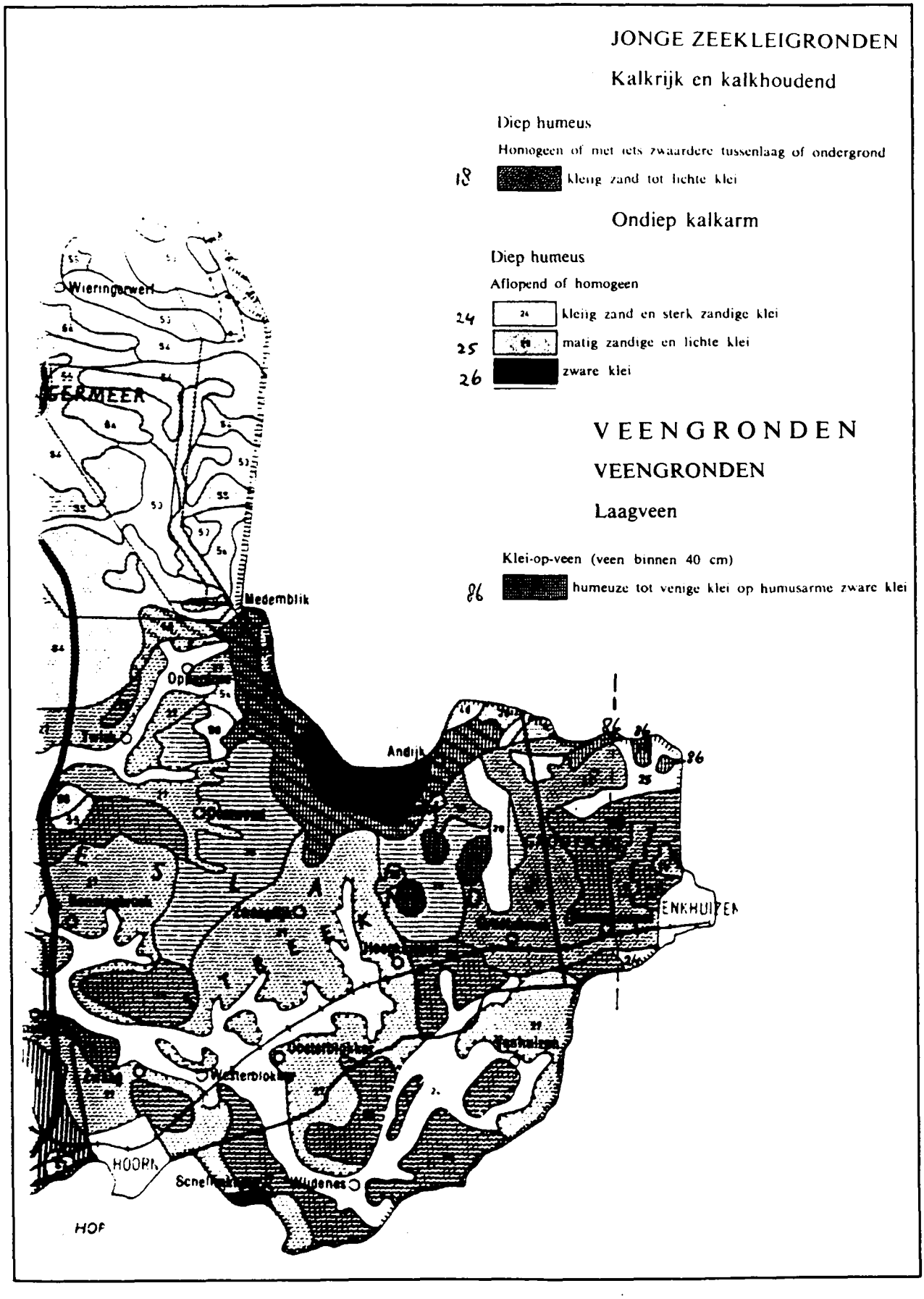

Register

Gemeente Enkhuizen/Enkhuizen

001	Bierkade 2;4;6 1;3;5	Bedrijfsruimten	10517
002	Breedstraat 1;3;5;7	Woningen	10518
003	Breedstraat 45	Woning	10519
004	Breedstraat 47	Hervormd Centrum	10520
005	Breedstraat 48	Woning	10521
006	Breedstraat 54;56	Dubbelwoning	10522
007	Breedstraat 62	Woning	10523
008	Breedstraat 65	Woning	10524
009	Breedstraat 74	Woning	10525
010	Breedstraat 80	Woning	10526
011	Breedstraat 82;84	Kerk;Pastorie	10527
012	Breedstraat 98	Woning	10528
013	Breedstraat 148	Woning	10529
014	Buyskeweg 2;4;6;8 1;3;5;7	Woningen	10530
015	Doelenlaantje 2;4;6	Woningen	10531
016	Doelenstraat 5A t/m 11A	Appartementen	10532
017	Donkerstraat 2;4	Dubbelwoning	10533
018	Dijk BIJ 36	Bejaardentehuis	10534
019	Dijk 50;52	Woningen	10535
020	Dijk 64	Woonhuis	10536
021	Dijk 68	Kantoor	10537
022	Dijk 94;96	Woningen;Praktijk	10538
023	Handvastwater 2	Schuur	10539
024	Handvastwater 8	Woning	10540
025	Handvastwater 10	Boerderij	10541
026	Handvastwater 12;14	Woonhuis;Schuur	10542
027	Handvastwater 42;44;46	Woning;Bedrijfsruimte	10543
028	Havenweg BIJ 1	Rijks Getijmeter	10544
029	Havenweg 1	Havenkantoor	10545
030	Havenweg 3	Visafslag	10546
031	Heiligeweg 20 21	Woningen	10547
032	Hemeltje 5	Hooihuis	10548
033	Sint Janstraat 4;6;8	Werkplaats	10549
034	Sint Janstraat 13	Winkelwoonhuis	10550
035	Sint Janstraat 27;29;31	Bedrijf;Winkel;Woning	10551
036	Sint Janstraat 42	Woning	10552
037	Kalksteiger 2	Transformatorhuisje	10553
038	Karnemelksluis 4	Schuur	10554
039	Klooster 6	Brandweerkazerne	10555
040	Klooster 7	Gererormeerde kerk	10556
041	Klopperstraat 12	Gererormeerde kerk	10557
042	Van Linschotenstraat	Opslag;Kantoor	10558
042A	Van Linschotenstraat	Leegstaand	10559
042B	Van Linschotenstraat	Opslag	10560
042C	Van Linschotenstraat	Kantoor	10561
043	Melkmarkt 6	Bedrijfspand	10562
044	Nieuwstraat 12	Woning	10563
045	Nieuwstraat 18	Woonhuis	10564
046	Noordergracht BIJ 12	Hooihuis	10565
047	Noordergracht 68	Woonhuis;Bedrijf	10566
048	Noorderhavendijk 23	School	10567
049	Noorderweg 15	Boerderij	10568
050	Noorderweg 19	Woonhuis	10569
051	Noorderweg BIJ 29	Begraafplaats	10570
052	Olifantsteiger 3	Pakhuis	10571
053	Olifantsteiger 4	Hervormde Kerk	10572

091	Waaigat 6	Bedrijfspand	10634
092	Westerstraat 15	Slagerij	10635
093	Westerstraat 19	Winkelwoonhuis	10636
094	Westerstraat 21	Winkelwoonhuis	10637
095	Westerstraat 22	Winkelwoonhuis	10638
096	Westerstraat 31	Woonhuis	10639
097	Westerstraat 57	Winkelwoonhuis	10640
098	Westerstraat 71	Winkelwoonhuis	10641
099	Westerstraat 103	Zusterhuis	10642
100	Westerstraat 105	Parochiehuis	10643
101	Westerstraat 107	Kerk	10644
102	Westerstraat 111	Kantoor Gemeentewerk.	10645
103	Westerstraat 114	Winkelwoonhuis	10646
104	Westerstraat 129	Politiebureau;Kantoor	10647
105	Westerstraat 153	Cafe	10648
106	Westerstraat 172	Kerk	10649
107	Westerstraat 195	Woning	10650
108	Westerstraat 206	Bedrijfspand	10651
109	Westerstraat 211	Woning	10652
110	Westerstraat 217	Woning	10653
111	Westerstraat 225	Woonhuis	10654
112	Wilhelminaplantsoen 7	Kantoor	10655
113	Wilhelminaplatsoen 43	Villa	10656
114	Zilverstraat 4	Constructiewerkplaats	10657
115	Zuiderboerenvaart 32	Kosterswoning	10658
116	Zuiderhavendijk 7	Pakhuis	10659
117	Zuiderhavendijk 18	Woning	10660
118	Zuiderkerkplein 3	Opslagruimte	10661
119	Zuiderkerkplein 5	School	10662
120	Zuiderkerkplein 9	Kantoor	10663

Gemeente Enkhuizen/Oosterdijk

121	Oosterdijk 14E	Stolpboerderij	10664
122	Oosterdijk 54-56 55-57E	Woonhuizen	10665

Gemeente Enkhuizen/Westeinde

123	Westeinde 14	Dubbelwoonhuis	10666
124	Westeinde 60	Kantoor;Bedrijf	10667
125	Westeinde 76	Stolpboerderij	10668
126	Westeinde 118	Woonhuis	10669
127	Westeinde 121	Woning	10670
128	Westeinde 124	Woning	10671
129	Westeinde 161	Kantoor	10672

Colofon

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Noord-Holland
Dreef 3, 2012 HR Haarlem
telefoon 023 14 31 43

Samenstelling
mw. drs. H.S. Danner en mw. drs. H. Pronk
Afdeling Cultuur en Educatie, Cluster Monumentenzorg
Dienst Welzijn, Economie en Bestuur

Vormgeving, zetwerk en drukwerk
Bureau Grafische Produktie
Centrale Bestuursdienst

Oplage
300 exemplaren

Haarlem, februari 1994

Enkhuizen